

Çocukların Çocukluğa Bakış Açıları

Neslihan Avcı ¹, Pelin Pekince ²

Öz

Bu çalışma çocukların; kendi çocukluklarına nasıl baktıklarını ve büyümek istemelerinin altında yatan nedenleri anlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma türünde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını, kartopu örnekleme yaklaşımıyla seçilmiş 10-12 yaş grubundaki 18 çocuk oluşturmaktadır. Veriler çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Veri toplama yöntemleri seçilirken çocuklara özgü yöntemler kullanılması amaçlanmıştır. Katılımcıların yaş grubuna uygun olarak seçilmiş buz kırıcı bir oyun oynanmış ve sonrasında çocukların, çocukluk dönemini nasıl algıladıklarını anlamak için çocuklardan, çocukluk ile ilgili bir öykü okumaları istenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler belirlenen 4 temada "betimsel analiz" kullanılarak çözümlenmiştir. Çocuklukla ilgili olumlu bakış açısına sahip, büyümek istemeyen ve çocuk olmaktan mutlu olan çocukların olduğu görülürken, bir an önce büyümek isteyen, aileleri tarafından "çok daraltılan", "emir alandan emir verene geçmek isteyen", "kendi kurallarını koymak isteyen" çocukların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Çocukluk
Çocukluğa bakış
Çocukluk algısı
Çocuklukların gözünden çocukluk

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 30.10.2017
Kabul Tarihi: 10.05.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 11.10.2018

DOI: 10.15390/EB.2018.7586

Giriş

Çocukluk kavramı her toplumda farklı değerlendirilmiş ve geçmişten günümüze birçok değişikliğe uğramış toplumsal bir kurgudur (Archard, 2004; Elkind, 1999; Heywood, 2003; James ve Prout, 1997; Jenks, 2005; Marshall, 1999; Onur, 2005; Postman, 1995; Sorin, 2005). Çocukluğun nasıl kurgulandığı, nasıl tasarlandığı ve nasıl algılandığı her zaman kültürel ve tarihsel bir bakış açısını yansıtır (Elkind, 1999; Jenks, 2005; Marshall, 1999). Değişen bu bakış açısı toplumlarda çocuklara verilen hakları, yükümlülükleri, çocukların toplumdaki değerini ve eğitim şekillerini belirleyen önemli bir faktör olmuştur (Tan, 1989, s. 73; Sorin, 2005, s. 12).

Çocukluğun inşasında yaşanan toplumsal ve kültürel sorunlar, toplumdaki çocukluğu algılama biçimini de etkilemektedir (Woodhead, 1997). Geçmişte çocukluk; yetişkinlere ihtiyaç duyulan ve haklarının olmadığı biyolojik bir süreç olarak algılanmaktaydı (Postman, 1995; Woodhead, 1997). Ancak günümüzde yaygın olan bakış açısı; çocukların sadece biyolojik olarak değil, sosyal olarak da bir birey olduğu ve bütün çocukların fiziksel, zihinsel, ahlaki ve toplumsal gelişmelerini sağlayacak bir hayat seviyesinde hakları olduğudur. Çocukların bu haklarını yaşayabilmeleri için ise uygun ortamların sağlanması gerektiği düşünülmektedir (Archard, 2004; Postman, 1995; Sözer, 2003).

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, navcister@gmail.com

² Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, pelinpekince@gmail.com

Günümüzde çocukluk anlayışı tarihsel süreçteki durumundan çok daha iyi bir konumda olmasına rağmen çocukluğun hem ailede hem de toplumda istenilen düzeyde olduğu söylenemez (Holt, 2000; Ercan, 2011). Bunun nedeni çocukluk döneminin genel olarak, yetişkinlere göre bazı zihinsel ve fiziksel eksiklikleri ifade eden bir çağ olarak görülmesidir (İnal, 2007a, s. 19). Dolayısıyla çocuklar kendi haklarına ancak yetişkinler aracılığı ile ulaşabilmektedirler (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi [BM ÇHK], 1995).

Holt (2000), “Çocukluktan Kaçış” adlı kitabında, ‘çocuklar için neyin iyi olduğunu, neyin doğru olduğunu, çocuklar için ne yapabileceklerini’ düşünen yetişkinlerin, bu soruların cevaplarını çocuklara hiç danışmadan bulmaya çalıştıklarını söylemektedir. Holt’a (2000) göre bu sorular ve yetişkinlerin çocukların hayatlarına ilişkin kaygıları; çağdaş çocukluğun hem nedenlerinden hem de sonuçlarından birini oluşturur. Çünkü çocukluk kavramı icat edilene kadar böyle sorular sormak yetişkinlerin aklına gelmemiştir. Elbette çocukların iyiliğinin düşünülmesi yeni bir durum değildir, ancak çocuklar için yapılması gerekenlerin yetişkinler için yapılması gerekenlerden farklı olabileceğinin düşünülmesi, çocukluk kavramının gündeme gelmesiyle paralel başlamış ve tarihsel bir süreçten geçmiştir (Holt, 2000, s. 21). Paternalist sistemin bir parçası olan bu durum; çocuklar adına çocukların seçim ya da eylem özgürlüğüne müdahale etmek olarak görülmektedir (Franklin, 1993, s. 40). Bu korumacı yaklaşımın çocukların bir birey olarak görülmesine engel olduğu gerçeği görmezden gelinmektedir (Atılğan ve Ümit-Atılğan, 2009). Paternalizmi meşru kılmak için sunulan geleneksel nedenler; çocukların bilgi ve deneyim yoksunlukları olması, olgunlaştıkları zaman yetişkinlerin onlar adına aldıkları kararların bilgeliğini görerek onaylayacakları ve yetişkinlere birçok yönden bağımlı olmalarıdır (Franklin, 1993, s. 40-41).

Van den Berg, İnsanın Değişen Doğası kitabında; yetişkinler tarafından çocuğun kendi kararlarını alamayacak bir birey olarak görülmesinin sonucunda, çocuğun yetişkinden uzaklaştığını ve çocukla yetişkin arasında oluşan bu mesafenin bir uçuruma sebep olduğunu iddia eder (1961, s. 11). Holt’a (2000) göre bu uçurum yetişkinler tarafından bilinçli olarak oluşturulmuştur. Ancak çağdaş çocukluğun nasıl oluştuğunu ya da “icat edildiğini” anlayabilmek için çok daha geniş boyutlu incelemeler gerekmektedir (Tan, 1989). Çünkü çocukluk düşüncesinin, çocukların kendilerini dikkate almadan geliştiği savunulmaktadır. Bu bakış açısıyla çocukluğun kuramsal yönü, yetişkinlerin kaygılarını, ilgilerini ve ihtiyaçlarını yansıtır olabilir (Qvortrup, Bardy, Sgritta ve Wintersberger, 1994).

Yetişkinlerin bu kaygı, ilgi ve ihtiyaçları yirminci yüzyılda kendi ideallerindeki çocukluğu yaratma olarak düşünülebilir. Bu ideal; *çocukların* biçimlendirilmesi gereken kalıplar olarak görülmelerine yol açmıştır ve çocukların gereksinim ya da eğilimlerini değil, ailelerin isteklerini yansıtmaktadır (Elkind, 1999; İnal, 2007b; Sorin, 2005). Aile içinde mutluluk kaynağı haline getirilen, anne-babaların yapamadığını yapmaları istenen ve sürekli belirlenen planlar çerçevesinde hayatları düzenlenen çocuklar, bilimin de temel ilgi alanlarından birini oluşturmuştur. Çocuklara yönelik bilim dalları ve çocukların en iyi nasıl eğitilebileceğini araştıran bilimsel çalışmalar, çocukluğu giderek daha fazla belli kısıtlamalar çerçevesinde görmeye başlamışlardır (James, 2001; İnal, 2007b). Ancak bu süreçte edilgin özneler olarak görülen çocuklar ve bilimsel programlara konu olan çocukluk, yetişkinler tarafından belirlenen ve denetlenen bir kültür içine sokulmuştur (Holt, 2000; James ve Prout, 1997; İnal, 1999).

Çocukluğun yok oluşunun (Postman, 1995) ön plana çıktığı düşünülen son günlerde çocukluk konusunda çalışan bazı araştırmacılar çocukluğun zamansal, tarihsel ve bağlamsal farklılaşmalarını, yetişkinlerin çocukluk imajlarını kategorileştirerek incelemişlerdir. Örnek olarak Sorin (2005) tarafından yapılan sınıflamada çocukluk; masum çocuk, soylu/mesih çocuk, kötü çocuk, çığ gibi büyüyen çocuk, kontrolden çıkmış çocuk, küçük yetişkin, eğitime devam eden yetişkinler, mülk olarak görülen çocuk, kurban çocuk ve katılımcı çocuk imajları olarak kategorileştirilmiştir. Masum çocuk, kötü çocuk, eğitime devam eden yetişkinler ve mülk olarak görülen çocuk imajlarının yetişkine bağımlı imajlar olduğu görülmekteyken, soylu/mesih çocuk imajının yetişkinden sorumlu çocuk imajı olduğu görülmektedir (Sorin, 2005). Katılımcı çocuk imajı ise yetişkin ve çocuğun rollerini ve güçlerini

paylaştığı çocukluk imajı olarak açıklanmaktadır. Katılımcı/yurttaş çocuklar eğitime ve sosyal yaşama katılan aktörlerdir, değişimi etkileyen ve sorumlulukları paylaşan bir rol üstlenirler (BM ÇHK, 2009; Hart, 1992; Sorin, 2005).

Katılımcı çocuk imajının öncelikle ailede geliştirilmesi gerekir. Aile ortamında çocuğun kendiyile ilgili konularda öncelikle bilgilendirilmesi gerekmektedir. Çocuk karar alma süreçlerinde dinlenilmeli, düşüncelerine önem verilmeli ve bu sürecin etkin bir üyesi olmalıdır. Ancak aile bu süreçte çocuğun gelişen yeteneklerini, yaşını ve olgunluk düzeyini dikkate almalı ve ona göre yol göstermelidir. Böylece çocuklar ailenin isteklerinin pasif uygulayıcıları olmak yerine, gerekli katılım becerilerine sahip etkin bireyler olabilirler (Akyüz, 2012).

Ülkemizdeki durum ele alındığında birçok nedenle çocuklar kendi hayatlarıyla ilgili konularda görüşlerini dile getirememektedirler (UNICEF, 2011). Ancak ÇHS'de "çocuğun yüksek yararı" ilkesi vurgulanmaktadır. Çocuğun yüksek yararı ilkesi; "yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun ifade ettiği düşüncelerinin dinlenilme hakkıdır." Ancak birçok ülkeye benzer şekilde çocuklarla ilgili kararlar onlarla birlikte değil, onlar adına alınmaktadır (BM ÇHK, 1995, 2009; Save the Children [SC], 2010). Böylece çocuğun yüksek yararının sağlanması yetişkinlerin verdiği kararlarla şekillenmektedir ve çocuklar pasif bireyler konumunda kalmaktadırlar.

Ailelerin ataerkil yapısı, çocukların biçimlendirilmesi gereken levhalar olduğu gibi geleneksel görüşler bu durumu oluşturan nedenler arasında sayılabilir (Locke, 1992). Öyle ki çocuklar; meslek seçimi, arkadaş seçimi hatta eş seçimlerinde bile ailelerinin karışmasını engelleyememektedir. Tüm bu nedenlerle ülkemizde aileler, çocuğun fikrinin alınması sürecini zaman kaybı ve gereksiz görüyor olabilirler. Yapılan bir çalışmada; çocukların ebeveynlerinden maddi istekler dışında söz haklarının bulunmadığını düşündükleri belirlenmiştir (SC, 2010). Bu koşullarda yetişen çocuklar çoğunlukla söz söyleme haklarının olduğunun farkında değillerdir.

Hayatlarında söz hakkı olmayan ve edilgen kalan çocuklar, kendi çocuklukları hakkında olumlu şeyler düşünmezler. Küçük olmak yerine büyük olmayı tercih ederler ve bir an önce büyümeyi isterler (Holt, 2000, s. 84). Ancak BM Çocuk Hakları Komitesi, çocuğun yüksek yararı ve çocuğun görüşlerine saygı ilkeleri kapsamında çocukların aile içinde karar alma süreçlerine katılmalarını sürekli olarak özendirmiş, anne-babaların ve diğer bakıcı kişilerin sorumluluklarının belirlenmesinde çocukların görüşlerinin dinlenilmesini ve ciddiye alınmasını 12. madde çerçevesinde bir yükümlülük olarak kabul etmiştir (Akyüz, 2012). Bütün bu çabalara rağmen çocukların kendi hayatlarının öznesi konumunda olmadığı dikkat çekmektedir (BM ÇHK, 2009, 2013).

Çocukluk dönemi; kişilerin kendi hayatlarının nesnesi konumunda geçen bir dönem olmasına rağmen; her yetişkinin imrenerek baktığı ve geri dönüp tekrar yaşamak istediği bir süreçtir (Avcı, Kara, Ayhan, Güngör ve Kayacık, 2014; Güvenç, 1996; James ve Prout, 1997; Kunt-Bulut ve Avcı, 2016). Ancak bütün çocuklar bir an önce büyümek isterler ve kendi çocukluklarının tadını çıkaramazlar. Bu nedenle çocukların çocuklukla ilgili düşüncelerini, inançlarını ve büyümek istemelerinin nedenlerini anlamak; çocukların kendi hayatlarını nasıl algıladıklarını görmemize yardımcı olacaktır. Bu araştırma çocukların neden çocukluğu kaçılması gereken bir süreç olarak gördüklerinin (Holt, 2000) anlaşılması bakımından önemli görülmektedir. Bu düşünceler nedeniyle bu çalışmada "Çocukların çocuklukla ilgili düşünceleri nelerdir?" ve "Çocuklar neden büyümek istiyorlar?" soruları ile 10-12 yaş grubundaki çocukların çocukluğa bakış açılarını anlamak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Nitel araştırma, katılımcıların bakış açısından anlamlar çıkarmayı amaçlayan, açıklayıcı ve tümevarım yönteminin kullanıldığı bir çalışmadır (Miles ve Huberman, 2015). Bu amaçla çalışma; nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma türünde gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik araştırma, araştırmacının katılımcılar tarafından tanımlanmış şekliyle bir fenomenle ilgili bireylerin yaşadıkları deneyimleri betimlediği, kaynağını felsefe ve psikolojiden alan bir araştırma desendir (Creswell, 2014). Fenomenolojik desen insanların deneyimlerini nasıl anlamlandırdığını hem bireysel olarak hem de paylaşılan anlam olarak deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini keşfetmeye çalışır (Patton, 2014). Bu betimlemeler; söz konusu fenomen ile ilgili çeşitli deneyimlere sahip bireylerin deneyimlerinin özüne ulaşılması ile sonuçlanır (Creswell, 2014).

Katılımcılar

Araştırmada amaçlı örnekleme türlerinden kartopu örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem, çalışmada yer alan ölçütlere kolayca uyan katılımcılara yer vermeyi içerir. Bu katılımcılara ulaşıldıktan sonra, diğer katılımcılara ulaşmaları istenerek kartopu büyütülür ve böylece bilgi sağlayacak yeni durumlar ortaya çıkar (Patton, 2014). Bu amaçla, araştırmanın katılımcılarını 10-12 yaş arası 18 çocuk oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çocukların Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi
1. İdil	11	Kız	6.Sınıf
2. Ayşenur	12	Kız	7.Sınıf
3. Duygu	11	Kız	7.Sınıf
4. Merve	11	Kız	6.Sınıf
5. Ela	10	Kız	5.Sınıf
6. Mustafa	12	Erkek	7.Sınıf
7. Oğuzhan	10	Erkek	5.Sınıf
8. Hüseyin	10	Erkek	5.Sınıf
9. Erhan	12	Erkek	6.Sınıf
10. Süheyla	12	Kız	7.Sınıf
11. Yağız	11	Erkek	6.Sınıf
12. Pınar	12	Kız	7.Sınıf
13. İrem	12	Kız	6.Sınıf
14. Fatmanur	10	Kız	5.Sınıf
15. Sedef	11	Kız	6.Sınıf
16. Aleyna	12	Erkek	7.Sınıf
17. Metin	12	Erkek	7.Sınıf
18. Deniz	10	Erkek	6.Sınıf

Etik Konular

Çocukların deneyimlerinin araştırılması için geçmişte benimsenmiş yaklaşımlar; temelde çocuklar ile ya da çocuklar için araştırmadan çok çocuklar üzerine araştırma biçiminde olmuştur (Darbyshire, 2000; Oakley, 1994). Günümüzde de çocukların kendi yaşamları ile ilgili temel bilgi sağlayıcılar olarak değerli bilgi katkısında bulunabilecekleri yeterince dikkate alınmamaktadır (Scott, 2000). Ancak son zamanlarda uluslararası alan yazında çocuklarla yapılan çalışmalarda çocuklara özgü yollar ve yöntemler kullanılması gerektiği düşüncesi dikkat çekmektedir (Darbyshire, Schiller ve MacDougall, 2005; Einarsdóttir, 2007; Fargas-Malet, McSherry, Larkin ve Robinson, 2010; Gallacher ve Gallagher, 2008).

Çocuklar tanımadıkları bir araştırmacıya bir anda hayatlarıyla ilgili bilgi vermek istemeyebilir. Bu sorunu çözmek için çocuklarla görüşme yapılmadan önce buzcırcı olarak çocuklara özgü yöntemler seçilmelidir. Çocuklara özgü yöntemler; yapılandırılmamış süreçlerle çocukların daha eğlenceli ve ilginç zaman geçirmesini sağlayacaktır (Fargas-Malet vd., 2010). Çocukların yetenek ve ilgilerinden yola çıkarak kullanılan yöntemler arasında; resim çizdirme, cümle tamamlama, günlük tutturma, fotoğraf çekme, oyun oynama etkinlikleri araştırma sürecinde tercih edilen yöntemler arasındadır (Punch, 2002). Çalışmada bu nedenle bütün çocukların oyun oynamayı sevdiği düşüncesinden hareket ederek; çocuklarla etkileşimi arttırabilmek için buzcırcı bir oyun kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilmesinin nedeni uygulama öncesinde birkaç çocukla ön görüşme gerçekleştirildiğinde; çocukların kendilerini ifade etmekte çekimser davrandıkları görülmüştür. Araştırmacı-çocuk etkileşimini arttırabilmek ve çocuğun katılımını güçlendirmek için, çalışma grubundaki çocukların ilgisini çekebilecek strateji oyunları tercih edilmesi düşünülmüştür. Çocuklarla etkileşim kurulan kısa zaman diliminde kuralları paylaşmanın ve aynı zamanda oynamanın kolay olacağı, bir oyun olarak, solo test oyunu tercih edilmiştir. Yine çocuklara özgü yollar ve yöntemler kullanılması çabası, veri toplama aracı ve yolunun seçiminde de gösterilmiştir. Buna göre sohbete başlatıcı olması için çalışma konusuna uygun bir hikâye arayışına girilmiş, Avcı-Çakman'ın (2013) *Gülen Sakız Ağacı* adlı öykü kitabının çocuklukla ilgili olduğu belirlenmiş ve yazarından kullanım izni alınmıştır. Çocuğa görüşme sorularını sormaya başlamadan önce kitabın *Sihirli Sözcükler* başlıklı ilk öyküsü okunmuş veya isteyen çocuklar kendisi okumuştur.

Görüşmeler sırasında çocukların cevaplarının ses kaydının alınabilmesi için çocuklar bilgilendirilerek izin alınmış, istemeyen çocuklar için cevaplarının görüşmeci tarafından yazılabileceği söylenmiştir. Görüşmeler sırasında ses kaydının alınmasını istemeyen iki çocuğun cevapları görüşmeci tarafından yazıya aktarılmıştır. Katılımın niteliklerinden olan "Bilgilendirici" niteliğinden yola çıkılarak çocuklara çalışmanın amacı açıklanmış ve katılmak isteyen çocuklarla devam edilmiştir. Çocuk katılımının niteliklerini içerecek şekilde (bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, içermeci) çocuklardan aydınlatılmış onam alınmıştır. Çalışmaya katılan çocukların isimleri değiştirilerek rumuzlar verilmiştir. Bu makalede çocukların görüşleri rumuzlarla iletilecektir.

Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlamadan önce çocukla tanışılmış, solo test oyuncağı gösterilmiş, çalışma hakkında onamı ve gönüllüğü sağlandıktan sonra oyuna geçilmiştir. Solo test oyunu oynandıktan sonra çocuklara, çocuklukla ilgili bir hikâye okunacağı ve bu hikâye ile ilgili sohbet edileceği açıklanmıştır. Görüşmeci çocuklara; "Hikâyeyi sen mi okumak istersin yoksa benim mi sana okumamı istersin?" diye sormuştur.

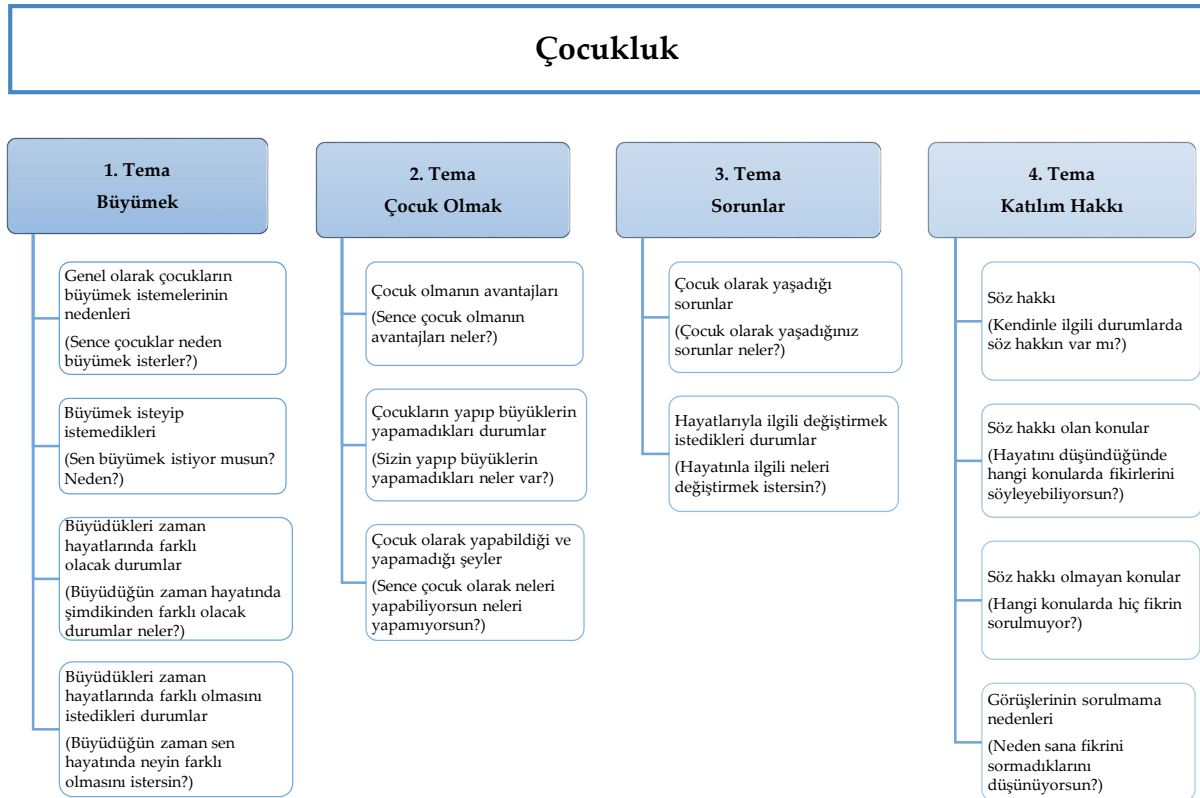
Veri toplama sürecinde kullanılan *Gülen Sakız Ağacı* (Avcı-Çakman, 2013) kitabındaki *Sihirli Sözcükler* öyküsünde Türkçe öğretmeni sınıfındaki çocuklara "Çocukluk nedir?" konulu bir proje ödevi verir ve çocuklar, çocukluğu nasıl anlatacaklarını bilemezler. Hikâyenin kahramanı Arda'ya göre; "çocukluk zor bir şeydir" ve sürekli ders çalışmak ve ödev yapmak çok yorucudur. Gidip büyüklere sorduğunda ise "çocukluğun en güzel dönem olduğunu ve çocukluk demenin rahatlık demek olduğunu"nu söylerler. Bunun üstüne Arda büyüklerin çocuklukla ilgili fikirlerini almak için yetişkinlere çocukluklarıyla ilgili bir anılarını anlatmalarını ister. Böylece yetişkinlerin çocuklukla ilgili fikirlerini öğrenebilecektir.

Hikâye okunduktan sonra çocuklukla ilgili sohbet edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme sorularına geçilmiştir. Çocuklara; çocukların neden büyümek istedikleri, büyüdüklerinde hayatlarında nelerin farklı olacağı, çocuk olarak yaşadıkları sorunlar, çocuk olmanın avantajları, kendileriyle ilgili söz haklarının olup olmadığı, hayatlarında hangi konularda fikirlerini söyleyebildikleri ya da söyleyemedikleri, hiç fikirlerinin sorulmadığı konular, neden fikirlerinin sorulmadığı, hayatlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri şeyler, çocuk olarak neleri yapıp yapamadıkları, çocukların yapıp büyüklerin yapamadıklarının neler olduğu sorulmuştur.

Görüşmeler 10 Mart-18 Mayıs 2016 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler sırasında görüşme soruları ve dijital ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler 20-30 dakika arasında sürmüştür ve ikinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtları hiçbir değişiklik yapılmadan ve görüşmelerin yapıldığı sırayla görüşme numarası verilerek görüşmeci tarafından yazıya dökülmüştür. Yazıya aktarılan görüşmelere birden başlanarak satır numarası verildikten sonra tüm veriler okunarak içerik analizi yapılmış, olası temalar, kategoriler, alt kategoriler ve kodlar çıkarılmıştır. Araştırmalar, etik ilkeler dâhilinde geçerli ve güvenilir bilgiler üretme ve sunma kaygısı taşımaktadır. Nitel araştırmalarda iç geçerlik veya inanılabilirlik için farklı yaklaşımlar önerilmektedir (Merriam, 2013). Bunlardan bir tanesi araştırmacı üçgenlemesi olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2014). Bu amaçla araştırmacının tema ve kategorileri iki yazar tarafından belirlenmiş ve bağımsız bir araştırmacı tarafından kategori ve alt kategorilerin kontrolü sağlanmıştır. Aynı zamanda 18 çocuğun tümü için inceleme işlemi iki ayrı alan uzmanı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Görüş ayrılığı olan noktalarda birinci yazarın görüşlerine başvurulmuş ve uzlaşma yoluna gidilmiştir. Değerlendirme sonucunda çıkan sonuçlar Güvenirlik = Görüş Birliği/ Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı formülü (Miles ve Huberman, 2015) kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan güvenirlilik çalışmasının sonucunda araştırmacının genel güvenirliliği %94 olarak saptanmıştır (Güvenirlilik =95/95+6= 0.94=%94). Uzlaşma toplantısının sonucunda dört tema altında 13 kategori belirlenmiştir. Görüşme soruları kategori olarak ele alınmıştır.

Şekil 1. Temalar, Kategoriler ve İlgili Sorular

Görüşmelerden elde edilen veriler belirlenen 4 temada “betimsel analiz” kullanılarak çözümlenmiştir. Fenomenojik çalışmalarda; insanların bazı fenomenlere bakış açılarının, derinlemesine betimlenmesi gerekmektedir (Patton, 2014, s. 104). Derinlemesine betimlemelerle, katılımcıların ifadelerini kayıt altına almaktan fazlası yapılarak, ayrıntı ve bağlamlar ortaya konulur. Betimlemeler yardımıyla, söylemler, duygular, eylemler ve etkileşimde bulunulan bireylerin demek istedikleri ifade edilir (Patton, 2014, s. 503). Bu çalışmada da çocukların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu alıntılardan yola çıkılarak bulgular oluşturulmuştur.

Bulgular

Çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular; büyümek, çocuk olmak, sorunlar ve katılım hakkı çerçevesinde ele alınmıştır.

Tema 1. Büyümek

Büyümek teması altında çocukların neden büyümek istedikleri, kendilerinin büyümek isteyip istemedikleri, büyüdüklerinde hayatlarında nelerin farklılaşacağı ve şimdikinden farklı olmasını istedikleri durumlar kategorileri yer almıştır.

Şekil 2. Büyümek Teması

Genel Olarak Çocukların Büyümek İstemelerinin Nedenleri

Çocukların, “Çocuklar neden büyümek isterler?” sorusuna verdikleri cevaplar; “iş sahibi olmak (9), kendi kurallarını koymak (3), istediği yere gidebilmek (3), ödev yapmamak (3), hayallerini gerçekleştirmek (2), saygı görmek (2), evlenmek (2), öğretmenlerin kötü davranışlarından kurtulmak (2), oy kullanmak (1)” alt kategorilerinde toplanmıştır. Örneğin İdil (11 yaş), çocukların; saygı görmek ve oy kullanmak için büyümek istediklerini, kendini de dâhil ederek, aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Çünkü büyüyünce kimse ona karışmaz. Şu anda telefonda oyun oynamak istesen kızım olmaz ödevin var derler. Büyüyünce her şey senin istediğin gibi olabilir. Bazı kuralları sen koyabilirsin. Büyüyünce seni dikkate alırlar. En büyük şeyde, şuanda en heves duyduğum şey oy kullanmak. Şuan herkes oy kullanıyor ama 18 yaşımı beklemem lazım. O yüzden hemen 18 yaşıma gelmek istiyorum. Büyünce doktor olmak için de sabırsızlanıyorum.”

Pınar (12 yaş), çocukların; hayallerini gerçekleştirmek, eğlenmek, ödev yapmamak ve iş sahibi olmak için büyümek istediklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Çünkü daha az sıkılmak istiyorlar, pek fazla daralmak istemiyorlar. Hayallerini gerçekleştirmek istiyorlar mesela bazıları bir yerleri gezmek istiyorlar çocukların çok fazla dışarı çıkmalarına izin vermiyorlar o yüzden büyüyüp bir an önce eğlenmek istiyorlar. Ödev yapmamak istiyorlar. Sevdikleri istedikleri bir iş sahibi olmak istiyorlar.”

İrem (12 yaş) ise verdiği cevapta hem meslek sahibi olmak istediğini hem de öğretmenlerin kötü davranışlarından kurtulmak için bir an önce büyümek istediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Bence çocuklar bir an önce mesleklerini eline almak isterler; öğretmenlerin gazabından kurtulmak için. Bazı öğretmenler aşırı derecede sinirliler ve çok sinir bozucu olabiliyorlar. Öğrencilere olmadık şeyler yapıyorlar. Mesela sınavdan düşük aldığı zaman bütün derslerde üstüne basa basa söylüyorlar. Arkadaşlarının içinde rezil ediyorlar.”

Metin (12 yaş) ise çocukların kendi kurallarını koyabilmek için büyümek istediklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Çünkü büyüyüp kendi kurallarını kendi koyması, kendi istediğini alabilmesi, istediği konularda bir şeyler söyleyebilmesi, saygı görmesi için, kimsenin ona bağırıp çağırmaması için, onun birilerine bağırabilmesi için, emir alandan emir verene geçmesi için, istediği yere gelebilmek için.”

Kendilerinin Büyümek İsteyip İstemedikleri

Çocuklara sen büyümek istiyor musun diye sorulduğunda, çocukların hepsinin bu soruyu yanıtladığı görülmüştür. Büyümek istediği cevabını veren 13 çocuk, hem isteyen hem istemeyen bir çocuk ve büyümek istemeyen üç çocuk bulunmaktadır. Büyümek isteyen çocukların; büyümek istemesinin sebepleri sekiz alt kategoride toplanmıştır. Bu alt kategoriler; “meslek sahibi olmak (5), ödev yapmamak (3), kendi parasını kazanmak (2), araba sürmek (2), ev sahibi olmak (2), hayallerini gerçekleştirmek (1), yetişkin hayatına özenme (1)” alt kategorilerinde değerlendirilmiştir. Büyümek istemeyen çocukların sebepleri ise 3 alt kategoride toplanmıştır. Bu alt kategoriler; “çalışmak istememek (1), çocukların daha çok sevilmesi (1), çocuk olmanın güzel olması (1)” şeklindedir. Çocukların büyümek istemelerinin nedenleri; çeşitlilik gösterse de hepsinin de kendine ait yaşam alanı ve bağımsızlık içermesi dikkat çekmektedir.

Örneğin İdil (11 yaş); ödev yapmamak ve büyüklerin hayatı daha çekici geldiği için büyümek istediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Büyüyünce kendime ait bir sürü şeyim olabilir. Telefon, tablet. En çok rahat edebileceğim şey ödev yapmayacak olmam. Şu anda büyükler ödev yapmıyorlar ama çalışıyorlar ve bunun çok zor olduğunu söylüyorlar ama bence çok zevkli. Annem anlatınca onun yerinde olmak istiyorum. Çünkü çok dramlı (eğlenceli) geçiyor dünyaları. Biz sadece ödev yapıyoruz, teneffüse çıkıyoruz, geri içeri giriyoruz.”

Aleyna (12 yaş) kendi isteklerine göre yaşamak istediği için büyümek istediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Evet çünkü istediklerime ulaşmak için ve bana büyüdüğümde kimsenin karışmasını istemediğim için. Çünkü çocukken ailemizin isteklerine göre yaşıyoruz. Kendi isteklerimize göre değil.”

“Sen büyümek istiyor musun?” sorusuna “hem istiyorum hem istemiyorum” şeklinde cevap veren Ela'nın (10 yaş) cevabı aşağıdaki şekildedir.

“Hem büyümek istiyorum hem istemiyorum. Şu yüzden istiyorum; istediğin her şeyi kendin yapabiliyorsun ama küçükken de sana daha çok ilgi duyuluyor. Büyüdüğün zaman tek olunca daha az ilgilenirler.”

Büyüme istemeyen çocuklardan Oğuzhan (10 yaş), iş sahibi olmak istemediği için büyüme istemediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“İş sahibi olmak istemiyorum. Yazın işe gidiyordum o zaman eve çok geç geliyordum, hiç dışarda oynayamıyordum. Abimin bilgisayar tamir eden yerinde çalıştım. Çocuk kalmak istiyorum. Annem çoğunlukla ne dersem alıyor. Büyüyünce kendim alacağım. O yüzden büyüme istemiyorum.”

Büyüdükleri Zaman Hayatlarında Şimdikinden Farklı Olacak Durumlar

Çocuklara “Büyüdüğün zaman hayatında neler farklı olacak?” diye sorulduğunda, çocukların verdikleri cevaplar on alt kategoride toplanmıştır. Bu alt kategoriler; “işinin olması (9), evinin olması (5), arabasının olması (4), istediği yere gidebilmek (3), özgür olmak (3), okula gitmemek (3), daha çok şey öğrenmek (3), fiziksel olarak gelişmek (2), istediği yemeği yemek (2), kendi kurallarını koymak (2), sorumluluk sahibi olmak (1)” şeklindedir. Örneğin Duygu (11 yaş), büyüyünce hayatlarında nelerin farklı olacağını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Ailemden ayrı olacağım bu hem iyi bir şey hem kötü bir şey. İyi çünkü çok fazla beni daraltmayacaklar sürekli üstüme gelmeyecekler, çok çalış demeyecekler. Bilgisayarla oynama demeyecekler. İsteddiğimiz zaman istediğimizi yapabileceğiz, sürekli onlara bağlı olmayacağız mesela o gün ne yemek yiyorlarsa bizde ondan yemek zorunda değiliz ama kötü yönü de onlardan ayrı olacağız. Dışarı daha çok çıkabileceğiz. Onlardan izin almamıza gerek kalmayacak. Arkadaşlarımızla istediğimiz kadar vakit geçirebileceğiz, sürekli bize şunu yap bunu yap diyen kişiler olmayacak.”

Yağız (11 yaş), büyüyünce hayatlarında nelerin farklı olacağını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Büyüyünce para kazanacağız. İş yerine gideceğiz, çalışacağız, yemek parası ödeyeceğiz, eşyalar alacağız, ev alacağız, bir sürü iş yapacağız. Fatura falan yatıracağız belki paramız olmayacak.”

Aleyna (12 yaş), büyüyünce hayatlarında nelerin farklı olacağını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Özgür olacağım için, istediğim her şeyi alabilmek için büyüme istiyorum. İstedğim şeylerin çoğu yasak. İstedğim kadar tv, bilgisayar izleyemiyorum. Ders çalışmak, odamı toplamak gibi zorunluluklarım var. Ailemizin isteklerine göre yaşıyoruz. Kendi isteklerimize göre değil. O zaman kendi isteklerimize göre yaşayacağız.”

Metin (12 yaş), büyüyünce hayatlarında nelerin farklı olacağını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“En farklı olan şey kendi kurallarımı kendim koymak olacak, daha rahat yaşayacağım, gezebileceğim istediğim gibi. Biraz günümü gün edeceğim yani. Daha rahat yaşayacağım.”

Büyüdükleri Zaman Hayatlarında Farklı Olmasını İstedikleri Durumlar

Çocukların “Peki büyüdüğün zaman sen hayatında neyin farklı olmasını istersin?” sorusuna verdikleri cevaplar on alt kategoride toplanmıştır. Bu alt kategoriler; “ödev olmaması (5), okul olmaması (3), daha çok şey öğrenmek (2), doğanın temiz olması (2), kendi paralarını kazanmak (2), saygı görmek (2), başka ülkeleri gezmek (2), başkaları tarafından yönetilmemek (1), özgürlük (1)” şeklindedir. Örneğin Ayşenur (12 yaş), büyüdüğü zaman hayatında şimdikinden farklı olmasını istediklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Ödev olmayacak, telefonum olacak. Araba kullanabileceğim. Özgür olabileceğim, zorla bir yere götürülmeyeceğim. Mesela misafirlğe, düğüne falan.”

İdil (11 yaş), büyüdüğü zaman hayatında şimdikinden farklı olmasını istediği tek şeyin ödev olduğunu ifade etmiştir.

Oğuzhan (10 yaş) ise; “Arkadaşlarım hiç büyümesin hepimizin aynı yaşta kalmasını isterdim.” ifadesiyle büyüme istemediğini bir kez daha vurgulamıştır.

İrem (12 yaş) büyüdüğü zaman hayatında şimdikinden farklı olmasını istediği durumun başkaları tarafından yönetilmek olduğunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Kimsenin beni yönetememesini istiyorum. Ailelerimiz, öğretmenlerimiz, arkadaşlarımız buraya git, şunu yap, otur, kalk böyle şeyler dememeleri gerekiyor bence. Emir vererek daha çok sen diliyle konuşuyorlar. Her insanın kendi isteği ve düşünceleri var. Mesela bazı arkadaşlarımız bize baskı uygulayabiliyorlar. Yani büyüyünce de olabilir ama o zaman kişisel gelişim kitaplarını okumalarını önerebilirim. Kardeşim de çok fazla bana baskı yapıyor. Kendi haksızlık yapıyor ama ben büyük olduğum için sonra bana kızılıyor. Sonuçta ben haksız duruma düşüyorum ve ben haksızlığı hiç sevmem. Kardeşim benden sekiz yaş küçük şimdi anlayamadığını düşündüğüm için büyüdüğü zaman belki biraz daha fazla beni de anlamaya çalışırsa daha iyi olabilir. Evde de hep ödevlerimi yapıp odamı toplamamı söylüyorlar. Büyüyünce böyle olmayacak.”

Aleyna (12 yaş) büyüdüğü zaman hayatında şimdikinden farklı olmasını istediği durumun daha ciddi ve eşit davranılması olduğunu *“Bana daha ciddi davranılması, herkesle eşit tutulmam.”* şeklinde ifade etmiştir.

Metin (12 yaş) ise büyüdüğü zaman hayatında şimdikinden farklı olmasını istediği durumun saygı görmek ve istediklerini yapabilmek olduğunu; *“İstediklerimi almak isterdim, arkadaşlarımla istediğim zaman dışarı çıkabilmek isterdim, kendi istediğimi yemek isterdim. Daha çok saygı görmek isterdim.”* şeklinde ifade etmiştir.

2.Tema: Çocuk Olmak

“Çocuk Olmak” teması altında çocuk olmanın avantajları, çocukların yapıp yetişkinlerin yapamadığı durumlar ve çocuk olarak yapamadığı şeyler kategorilerin ele alınmıştır.

Şekil 3. Çocuk Olmak

Çocuk Olmanın Avantajları

Bu kategorideki çocukların yanıtları yedi alt kategoride toplanmıştır. Oyun yanıtının ön plana çıktığı, çocuklar tarafından avantaj olarak ele alındığı görülmüştür. Eğlenme ve her istediğinin yapılması da çocuklar tarafından dile getirilen avantajlar arasındadır. Örneğin Ela (10 yaş), çocuk olmanın avantajlarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“.. çocuk olunca her istediğin şey nerdeyse yapılıyor. Aslında ner(e)deyse değil, çocuğunu kırmamak için her istediğini yapıyorlar. Hikayede dediği gibi yediği önünde yemediği arkasında. Bence birazcık öyle çünkü dokuz yaşına kadar öyle ama sonra yersen ye yemezsen yeme oluyor.”

O zaman yediği önünde yemediği arkasındanın tam tersi oluyor. Kararlar birazcık bize kalıyor ailemiz de bize yardımcı oluyor."

Oğuzhan (10 yaş) çocuk olmanın avantajlarını; *"işe gitmemek ve oyun oynamak"* olduğunu belirtmiştir.

Süheyla (12 yaş) çocuk olmanın avantajlarını; *"Daha çok sevgi görüyorsun, daha bir mutluluk yaşıyorsun. Büyükler de sevilir ama çocuklar daha sevimli olduğu için daha çok sevilir."* şeklinde ifade etmiştir.

Pınar (12 yaş) ise *"Çocukken eğlenebiliyoruz belki büyüyünce çok fazla işimiz olacak, eğlenemeyeceğiz."* şeklinde ifade etmiştir.

Yağız (11 yaş), diğer çocuklara benzer bir gerekçeye ek olarak, daha farklı bir bakış açısı da sergilemiştir;

"Hep senin istediğin yapıyor. Herkes senle ilgileniyor. Çocuk olmak çok güzel bir duygu. Büyüyünce ölüme birazcık daha yaklaşıyorsun. Büyükler ölüme biraz daha yakındır daha doğrusu yaşlılar diyelim."

Çocukların Yapıp Büyüklerin Yapamadıkları Durumlar

Çocukların yapıp büyüklerin yapamadığı durumlar kategorisinde altı alt kategori oluşmuştur. 14 çocuk oyunu ön plana çıkararak açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin Süheyla (12 yaş) çocuk olarak oyun oynayabildiğini, arkadaşlarıyla güzel vakit geçirebildiğini, kısaca eğlenceli şeyler yaptığını ifade etmiştir. Yapamadıklarını ise büyüklerle özgü olan; çalışmak, doktor olmak gibi durumları dile getirmiştir.

Ela (10 yaş), çocukların spor yapabildiklerini ancak büyüklerin yapamadığını belirtmiştir.

Sedef (11 yaş), çocukların oyun oynayabildiklerini ancak büyüklerin ise oynayamayacağını ifade etmiştir.

İrem (12 yaş) *"Mesela parka gittiklerinde kaydırdan kayamıyorlar. Salıncakta sallanamıyorlar bence çok şey kaybediyorlar..."* ifadesiyle konuyla ilgili düşüncelerini dile getirmiştir.

Aleyna (12 yaş) çocukların yapıp büyüklerin yapamadıkları şeyler arasında; oyun oynama, ders çalışma ve kitap okumayı ifade etmiştir.

Metin (12 yaş) görüşlerini *"Spor, oyun oynamak. Özel oyuncaklar var mesela lunaparklarda onlara binememek, arkadaşlarıyla hep gezememek. Bisiklet sürememek, kayak kullanamamak. Yani çocukların havalı bulduğu şeyleri yapamamak. Evde oturamamak, ömür boyu çalışmak, hep işe gidiyorlar, eğlenemiyorlar. Yetişkinlerin pek boş zamanı yok."* şeklinde ifade etmiştir.

Çocuk Olarak Yapabildikleri ve Yapamadıkları Durumlar

Bu kategoride yapabildikleri beş, yapamadıkları yedi durum belirlenmiştir. Örneğin Süheyla (12 yaş), çocuk olarak neleri yapip neleri yapamadığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

"Oyun oynayabiliyorum, sevdiğim arkadaşlarımla güzel vakit geçirebiliyorum. Böyle eğlenceli güzel şeyleri yapabiliyorum. Yapamadığım şeyler büyüklerin yapabildiği şeyler. Mesela ben şimdi kendi ayaklarımın üstünde durup çalışmak istesem yapamam. Doktor şimdi olmak istesem olamam. Bunun gibi..."

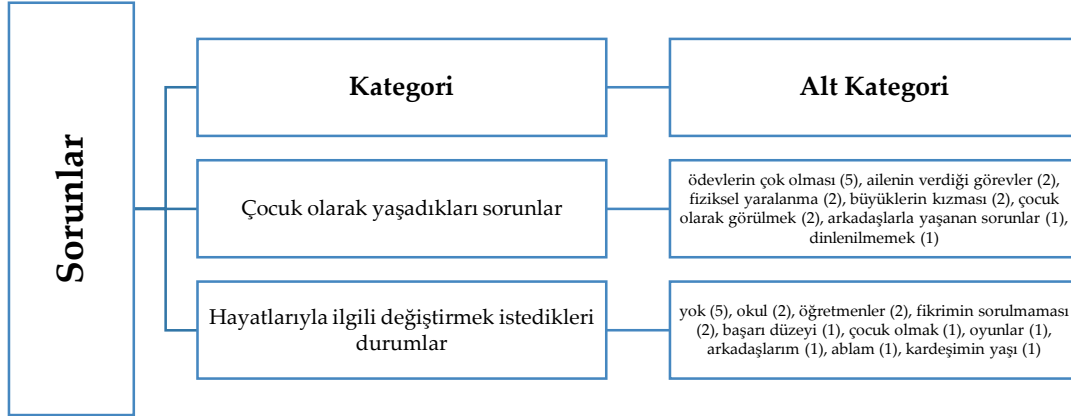
Metin (12 yaş) çocuk olarak yapabildiklerini Süheyla'ya benzer şekilde *"oyun oynamak ve arkadaşlarıyla gezip eğlenmek"* olarak belirtmiş, yapamadığı şeyleri ise *"gezmek tozmak, bir şeyler satın almak, bir yerlerde kalmak."* şeklinde ifade etmiştir.

Ela (10 yaş) yapabildikleri şeyleri; *"İstediğin kadar oyun oynayabiliyorsun. İstediğin her şeyi yaptırabiliyorsun"* şeklinde belirtmiş, yapamadıklarını ise ders çalışmak zorunda olmasını, yatağını toplamak zorunda olmasını dile getirerek ders çalışmamayı ve yatağını dağınık bırakmayı tercih edeceğini vurgulamıştır.

İrem (12 yaş), çocuk olarak neleri yapıp neleri yapamadığına ilişkin olarak; “Çoğu şeyi yapabiliyorum, mesela istediğim kitabı okuyabiliyorum, istediğim yiyeceği yiyebiliyorum ama bazı şeylerde de kısıtlama oluyor. Bana zarar verecek şeylerden koruyorlar beni. Mesela ben kedileri köpekleri çok severim ama sokak köpeklerini sevince annemgil aşularının tam olmadığını hastalık kapabileceğimi söylüyor.” ifadesini kullanmıştır.

3.Tema: Sorunlar

Sorunlar teması altında çocuk olarak yaşadıkları sorunlar ve hayatlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri durumlar nelerdir sorularına cevap aranmıştır.

Şekil 4. Sorunlar Teması

Çocuk Olarak Yaşadıkları Sorunlar

Çocukların çocuk olarak yaşadıkları sorunlar kategorisinde verdikleri cevaplar yedi alt kategoride toplanmıştır. Beş çocuk ödevlerin çok olmasını ön plana çıkaran açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin İdil (11), Ayşenur (12), Merve (11 yaş), Pınar (12 yaş) ve Sedef (11 yaş) sorun olarak ödevlerin çokluğunu dile getirmişlerdir.

Ela (10 yaş), çocuk olarak yaşadığı sorunları aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“...birine bir şey anlatamamak. Çünkü çocuklar çocuk kafasıyla anlatıyorlar. Büyükler anlamıyor.”

Süheyla (12 yaş), kendisinin bir sorun yaşamadığını, ama başka çocukların sorunları olduğunu ifade etmiştir. Pınar (12 yaş), ödevlerin çok olması ve istediği zaman dışarı çıkamamayı, Fatmanur (10 yaş); kötü not aldığı zaman azarlanmasını, Aleyna (12 yaş) ise birçok şeyin annesi tarafından belirlenmesini sorun olarak dile getirmiştir.

Metin (12 yaş) ise çocuk olarak yaşadığı sorunları; “En başta tek başına durmak. Annem çalıştığı için evde tek kaldım. Paramı kazanamamak, istediğim şeyi alamamak. İstediğim zaman dışarı çıkamıyorum, istediğim yere gidemiyorum. Arada bir annemin benim sorunlarımı dinlemesini isterdim.” şeklinde ifade etmektedir.

Hayatlarıyla İlgili Değiştirmek İstedikleri Durumlar

Çocukların hayatlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri durumlar kategorisinde 10 alt kategoride oluşmuştur. Örneğin Mustafa (12 yaş), hayatıyla ilgili değiştirmek istediklerini “Çocukluğumu. Büyük olmak isterdim. Her erkeğin hayali araba sürmektir mesela. O yüzden çocuk olmak istemem.” şeklinde anlatmıştır.

Ayşenur (12 yaş) değişmesini istediği şeyleri, “Okulda bazı şeylerin yasak olmamasını. Telefon, tablet gibi şeyleri getirmek. Bazen öğretmenler kar yağdığında dışarı çıkmamıza izin vermiyorlar. Öyle şeyler.” olarak ifade etmiştir.

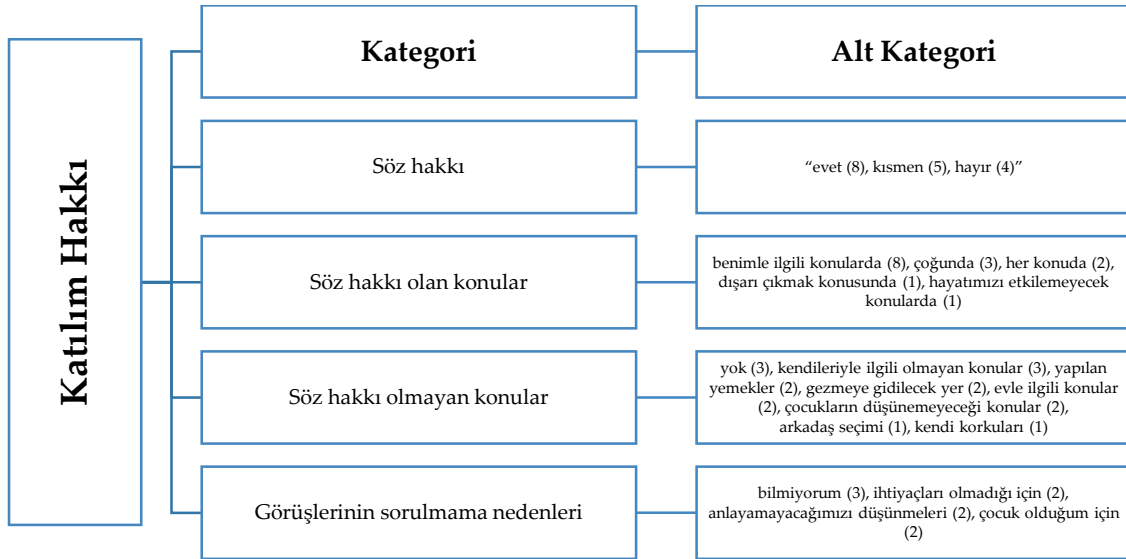
Süheyla (12 yaş), öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin kendisine kızmasını istemediğini ifade etmiştir. Fatmanur (10 yaş) ve Deniz (10 yaş) fikrinin alınmasını istediklerini dile getirmişlerdir.

Metin (12 yaş) hayatıyla ilgili değiştirmek istediklerini; kendi istediklerini alabilmek ve istediği yere gidebilmek olduğunu, aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Sadece kendi paramla kendi istediklerimi alabilmek isterdim, bir de istediğim yere gidebilmek.”

4.Tema: Katılım Hakkı

Katılım hakkı teması altında, çocukların kendileriyle ilgili söz haklarının olup olmadığı, söz hakları olan ve olmayan konular ve görüşlerinin sorulmama nedenleri konularına cevap aranmıştır.

Şekil 5. Katılım Hakkı Teması

Söz Hakkı

Bu kategoride katılımcılar evet ve hayır cevabına ilaveten kısmen yanıtlarını da vermişlerdir. Kısmen söz hakkı olduğunu düşünen çocuklar, genellikle kıyafet konularında fikirlerinin sorulduğunu ifade etmişlerdir.

Söz Hakkı Olan Konular

Bu kategoride beş alt kategori oluşmuştur. Her konuda, çoğunda, benimle ilgili konularda gibi yanıtlara ek olarak hayatımızı etkilemeyecek konular yanıtı da dikkat çekmektedir. Örneğin Metin (12 yaş), ne izleyeceği veya ne oynayacağı konularında fikirlerini söyleyebildiğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Ne izleyeceğim veya ne oynayacağım gibi. Yani hayatımı veya onların hayatını pek etkilemeyecek seçimlerde.”

Mustafa (12 yaş), hayatını düşündüğünde fikirlerini söyleyebildiği konuları aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Nasıl kıyafet istersin, odanı nasıl döşemek istersin gibi. Yapmak istediğim spor gibi.”

Erhan (12 yaş), Mustafa'ya benzer şekilde kıyafetlerinin seçimi konusunda fikirlerini söyleyebildiğini ifade etmiştir.

İrem (12 yaş), fikirlerini söyleyebildikleri konuları aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Mesela aile içinde bir durum olunca herkese söz düşmesi gerekiyor bence ve bizim evimizde de böyle oluyor. Herkes söz alarak konuşuyor ve mantıklı olan şeyi de mesela ben mantıklıysam o düşünceyi uyguluyoruz.”

Söz Hakkı Olmayan Konular

Bu kategoride katılımcıların verdikleri cevaplardan sekiz alt kategori oluşmuştur. Örneğin Duygu (11 yaş), hiç fikirlerinin sorulmadığı konuları aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Mesela televizyon alırken. Televizyon alıyorlar ama rengi nasıl falan demiyorlar. Alıyorlar beğendin mi diyorlar ben de beğendim diyorum.”

Ayşenur (12 yaş), kendiyle ilgili bazı durumlarda söz hakkının olmadığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“...Mesela babam benim hakkımda olsa da ‘büyüklerin işine karışma’ diyor. Hangi okula gideceğim, bu okuldan ayrılacak mıyım?...”

Aleyna (12 yaş) arkadaş seçimlerinde hiç fikrinin sorulmadığını düşündüğünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Arkadaş çevrem konusunda hiçbir fikrim sorulmuyor. Arkadaşlarımı bile ben seçemiyorum yani. Birde ev dekorasyonu falan. Arkadaşlarımın aileleri konusunda bize uygun değilmiş onu öğrendik, annem kendine göre bir arkadaş bul dedi. Nasıl uygun olmadıklarını annem tam anlatmadı büyüyünce anlarsın dedi. Ben de o arkadaşım ile eskisi kadar konuşmuyorum.”

Metin (12 yaş) ev veya bir şey alınırken fikirlerinin sorulmadığını düşündüğünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Ev alırken veya bir şey alırken. Kıyafet alırken bile sormuyorlar. Eve bir şey alınırken.”

Fatmanur (10 yaş), demokraside herkesin görüşlerinin alınması gerekirken ona ve kardeşine fikirlerinin sorulmadığını, aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Yok. Mesela aile hakkında demokraside herkesin görüşleri alınmalıdır ama küçük kardeşimle benim alınmıyor. İstedğim yere gidemiyorum, annem yat dediğinde odaya gidip uyumak zorunda kalıyorum. Mesela annemlere amcamgile gidelim diyorum ama dersiniz var diyorlar gitmiyoruz. Hayal kırıklığına uğrattıyorlar.”

Hüseyin (10 yaş), bir yere gidileceği zaman ona sorulmadığını ve gitmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Pınar (12 yaş) bir yere gidileceği zaman gidilecek yerin seçiminde fikirlerinin sorulmadığını düşündüğünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Bana alınmayacak şeylerde benim fikrim sorulmuyor. Mesela bir yere gezmeye gideceğimiz zaman önce onlar karar veriyorlar sonra bize sadece şuraya gidelim mi diyorlar. Yeri seçerken sormuyorlar.”

Sedef (11 yaş) ise; “Çocukların düşünemeyecekleri konularda fikrim sorulmuyor” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Görüşlerinin Sorulmama Nedenleri

Bu kategoride katılımcıların cevaplarından dört alt kategori oluşmuştur. Çocukların görüşlerinin sorulmamasının nedeni olarak büyüklerin onları anlayamayacaklarını düşünmeleri dikkat çekicidir. Örneğin Merve (11 yaş); *“Pek anlayamayacağımı düşünüyorlar herhalde. Büyükleri anlamak da zor.”* şeklinde açıklamış, Duygu (11 yaş) ise, *“İhtiyaçları olmadığı için”* ifadesini kullanmıştır. Sedef (11 yaş), sorulmamasını haklı gördüğünü ima ederek *“Çocuk olduğum için o konularda düşünemeyebilirim.”* şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Metin (12 yaş) ise, yetişkinlerin çocukların bilemeyeceğini düşündükleri için fikirlerinin sorulmadığını düşündüğünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Benim bilmediğimi düşündükleri için. Ama çoğu zaman ben haklı çıkıyorum böyle konularda. Mesela televizyon alırken bana sormamışlardı sonra o televizyondan hiç memnun kalmadılar.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çocuk ve çocukluğa bakış, yer ve zaman değiştiğinde toplumların ve ailelerin yaklaşımları doğrultusunda farklılık göstermektedir ve çocukluğun geçtiği ortamın özellikleri de çocukluğa bakış açısına yön vermektedir (Onur, 2005; Jenks, 2005). Punch (2002); çocukluk ile ilgili yayınların, çocukluğa bakış açısını, yetişkinlerin perspektifinden yansıttığını ve bütün yetişkinlerin, çocukluk dönemini yaşamış oldukları için çocukluğu bildiğini sandığını, çocukluğu yetişkin bakış açısıyla, bugünkü zihinleriyle anlamlandırıldığını ifade etmektedir. Ancak çocukluğu; çocukların nasıl gördüğünü, nasıl anlamlandırıldığını ve çocukluğa bakış açılarını anlamamız için çocukların fikirlerine ihtiyacımız vardır. Çocukların fikirlerinden yola çıkarak, çocuklukla ilgili derin bir şekilde düşünmeye başlarsak; bu evrensel ve açıkça basit olan durumun yetişkinlerin düşüncelerinden farklı olarak kendi içinde karmaşıklıklar içerdiği ve altın bir çağ olmadığı görülebilir (Gopnik, 2015, s. 12). Bu fikirden yola çıkarak, bu çalışma çocukların çocukluğa bakışlarını anlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada toplanan veriler “büyüme, çocuk olmak, sorunlar ve katılım hakkı” olarak dört temada ele alınmıştır.

Çocukların “Büyüme” temasındaki ifadelerine bakıldığında; çocuklukla ilgili olumlu bakış açısına sahip, büyüme istemeyen ve çocuk olmaktan mutlu olan çocukların olduğu görülürken, bir an önce büyüme isteyen, aileleri tarafından “çok daraltılan, emir alandan emir verene geçmek isteyen” çocukların da bulunduğu görülmektedir. “Sence çocuklar neden büyüme isterler?” sorusuna verilen cevaplar “kendi kurallarını koymak, istediği yere gidebilmek, oy kullanmak, iş sahibi olmak, hayallerini gerçekleştirmek, saygı görmek, ödev yapmamak, evlenmek, öğretmenlerin kötü davranışlarından kurtulmak” şeklindedir. Çocukların “Sence çocuklar neden büyüme ister?” ve “Sen büyüme istiyor musun?” sorusuna verdikleri cevaplar benzerlik göstermektedir. Ancak genel olarak çocukların neden büyüme istedikleri arasında sıraladıkları cevapların bir kısmı, katılımcıların kendi büyüme isteme sebepleri arasında sıralanmamıştır. Örneğin, çocukların büyüme istemelerinin nedenleri arasında evlenmek cevabını veren katılımcılar, kendilerinin büyüme isteme gerekçeleri arasında evlenmek cevabını vermemişlerdir. Büyüme istemeyen katılımcıların da, genel olarak neden çocuklar büyüme ister sorusuna verdikleri cevaplar “ödev yapmamak, okula gitmemek, iş sahibi olmak” şeklindeyken, kendilerinin büyüme istemediklerini belirtmişlerdir. Bu sorulara farklı cevaplar veren çocuklar bulunsa da, benzer cevaplar veren çocuklar çoğunluktadır. Cevaplarında ağırlıklı olarak “ödev yapmamak, kendi kurallarını koymak, istediği yere gidebilmek, meslek sahibi olmak, oy kullanmak” öne çıkan cevaplardandır.

Franklin’e (1993) göre çocuklar sadece çocuk oldukları için sürekli ve keyfi olarak oy verme sürecinden dışlanmaktadır. Bu dışlanma paternalizmin “kendine bakamama” varsayımına dayanır. Buna göre çocuklar kendi seçimlerini yapacak kadar olgunlaşmadıkları için yetişkinler tercih yapmalıdır. Ancak çocuklar oy verme sürecinden tamamen dışlansalar da yapılmalarına hiçbir şekilde katılmadıkları yasalara tabi olmak zorunda kalmaktadır (Franklin, 1993). Çocukların cevapları; günümüz çocuklarının bu durumdan rahatsız olduklarını göstermektedir. Çocukların kendi paralarıyla bile istediklerini alamadıklarını ve istedikleri saatte uyuyamadıklarını belirtmeleri paternalistik yetişkin anlayışındaki kendine bakamamaları ile ilişkilendirilebilir. Bu durum oy kullanmada dile getirilen, paternalistik düşünce tarzıyla benzer bir kaynaktan besleniyor olabilir. Bu tür kararların olgunlaşmış(!) yetişkinlerin tercihlerine bırakılması (Franklin, 1993) inancıyla paraleldir. Alan yazında çoğu zaman çocukların, aileyle ilgili alınan kararlarda kendi söylediklerinin yapılmasını değil de, karar alma süreçlerinde söz haklarının olmasını bekledikleri belirtilmektedir (Department of Children and Youth Affairs, 2015). Kendi hayatıyla ilgili söz hakkı olduğunu düşünen çocuklar da mevcuttur ve bu durum hiç söz hakkı olmadığını ifade eden çocuklar düşünülürken oldukça sevindiricidir. Ailelerinde bütün fikirlerin ortak alındığını ve herkesin söz hakkı olduğunu düşünen çocukların katılım temasındaki bütün ifadeleri birbirini destekler niteliktedir.

Çocukların “saygı görmek, öğretmenlerin kötü davranışlarından kurtulmak, emir alandan emir verene geçmek, patron olmak, kimsenin sana karışmaması, kendi isteklerine göre yaşamak, istediği yere gidebilmek” gibi nedenlerle yetişkin olmayı ya da büyümeyi istemeleri; yetişkinler tarafından şu andaki konumlarının eksik, yarım, yetersiz olduğu şeklinde algılandığını düşündürmektedir. Bu bulgular yetişkinlerin çocukları, Sorin’in (2005) “eğitime devam eden yetişkinler” kategorisinde gördüklerine işaret

etmektedir. Bu kategorideki çocuklar tamamen pasif bireyler olarak görülmektedir ve çocukluk dönemi, yetişkinlik için pratik yapılan bir süreç olarak algılanmaktadır (Postman, 1995, s. 28; Woodrow, 1999, s. 10). Ayrıca çocukların bu yanıtları; çocukluğun, yetişkinler tarafından konulan belirli sınırlar çerçevesinde yaşandığını ve büyümenin bu sınırlardan kurtulmak anlamına geldiğini düşündürmektedir. Çocukların bu sınırları işaret eden ifadeleri, hayatlarında pasif konumda ve itaat etmek zorunda kalan bireyler olarak görüldüklerini ve şu anda bunlara sahip olmadıklarını akla getirmektedir. Çocuklar ancak büyüdüleri zaman bağımsız bir birey olabileceklerinin bilincindedirler. Büyümek temasındaki en sık dile getirilen cevabın iş sahibi olmak için büyümek istemeleri ise, bağımsızlıklarını kazanmak ve hayallerini gerçekleştirmek için paraya ihtiyaç duyduklarının farkında olmaları şeklinde yorumlanabilir. Ekonomik özgürlüğe sahip olan bireyin birçok özgürlüğe de sahip olarak, bu pasif konumdan kurtulabileceğinin bilinciyle para kazanmayı ve meslek sahibi olmayı vurguladıkları düşünülebilir. Madge (2006) tarafından yapılan araştırmada da çocuklar; şu an sahip olmadıkları bağımsız olma statüsünü yetişkin olduklarında meslek sahibi olarak para kazanabileceklerini ve böylece bağımsızlıklarını elde edebileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Büyümek istemeyen çocuklar; kendi hayatlarıyla ilgili kararlarda onlara sorulduğunu, çocuk olmanın güzel olduğunu, çevrelerindeki herkesin çocuk oldukları için onlarla ilgilendiklerini ve her istediklerinin yapıldığını ifade etmişlerdir. Kendi hayatlarıyla ilgili konularda söz haklarının olduğunu düşünen çocukların, çocukluğa bakış açılarının daha pozitif olduğu söylenebilir. Ancak büyümek için sabırsızlandıklarını ifade eden çocukların, aynı zamanda kendileriyle ilgili konularda söz haklarının olmadığını düşündükleri belirlenmiştir. Büyümek isteme nedenleri bağımsız olma, istediklerini yapma arzusunun kaynaklandığı için bu aşırı otoriter anne baba tutumlarıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü anne baba tutumları; çocuğun kendi hayatını algılayışına şekil vermektedir (Hamachek, 1995).

Bağımlı, pasif ve itaat etmek zorunda kaldıkları düşünülen çocukların cevaplarına paralel olarak Oktay ve Kumbaroğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada da çocukların ev ortamında en çok önem verdikleri haklardan birinin "*saygı görmek*" olduğu ve ev ortamında bulunma derecesi en az görülen haklardan birinin kendileriyle ilgili kararlarda etkilerinin olmasını düşündükleri görülmüştür. Pople (2008) tarafından yapılan araştırmada da çocuklar; aile ortamındayken yetişkinler gibi saygı görebilmek istediklerini belirtmişlerdir. Burke (2010) tarafından İngiltere'de çocuk katılımıyla ilgili yapılan bir araştırmada da çocukların büyük çoğunluğunun kendilerini etkileyen karar alma süreçlerinde fikirlerine yeterince saygı duyulmadığını düşündükleri görülmüştür. Bu sonuçlara benzer olarak, büyük örneklem gruplarıyla çalışılan araştırmalarda da, çocukların neredeyse yarısının yetişkinler tarafından yeterli saygıyı göremediklerini düşündükleri ortaya çıkmıştır (Children's Commissioner, 2006; Madge, 2006). Mamur-Işıkçı (2013), tarafından yapılan araştırmada da çocuklar, kendilerine saygı duyulmasına ihtiyaç duyduklarını ancak kendilerine saygı duyulmadığını düşündükleri görülmüştür. Oysa BM ÇHS Genel Yorum No.12 (2009)'ye göre çocukların görüşlerine kendi hayatlarının öznesi olarak saygı gösterilmesi gerekmektedir. Ancak geleneksel kültürlerde "uysal çocuk" ve "anne babanın sözünü dinleyen çocuk" beklentisi hâkimdir. Çocuk yetiştirme tutumlarının incelendiği Çocuğun Değeri Araştırması'nda çocukların sahip olması en çok arzu edilen ilk iki özellik arasında Türk annelerin %60'ı tarafından "anne-babalarının sözünü dinlemesi" ve sadece %18'i tarafından "bağımsız ve kendine güvenli olması" belirtilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1982). Bu araştırmadaki çocukların ifadeleri, Kağıtçıbaşı'nın araştırmasından sonra geçen uzun yıllara rağmen, anne babaların hala bu tarz beklentilerinin olduğunu düşündürmektedir. Holt (2000); çocukların aslında büyüklerden çocuk değil birey muamelesi görmek istediklerini ifade etmektedir. Buradaki '*saygı görmemek*', '*öğretmenlerin kötü muamelesi*' ve '*kendi isteklerine göre yaşayamamak*' ifadeleri Holt'un (2000) bu fikrini desteklemektedir. Çocukların çoğunun kendi çocuklukları hakkında olumlu şeyler düşünmedikleri, Holt'un (2000) tabiriyle; "küçük olmak yerine büyük olmayı tercih ettikleri" söylenebilir. Ayrıca bu ifadeler çocukların okul ve ev hayatlarındaki konumlarının; Hart (1992) tarafından belirlenen katılım basamaklarının; katılım karşıtı düzeylerinde yer aldığını düşündürmektedir. Katılım karşıtı düzeylerde, çocukların düşünceleri önemli değildir ve söz hakları yoktur (Hart, 1992).

Çocukların neden büyümek istediklerine ilişkin yanıtlarıyla büyüdüklerinde şimdikinden farklı olacağını düşündükleri durumlar benzerlik göstermektedir. İki kategoride de çocuklar büyük ölçüde bağımsız olma ve ekonomik özgürlük çerçevesine odaklanmışlardır. Bu kapsamda “*evinin, arabasının, işinin olması, istediği zaman istediği şeyi yapabilmek, istediği yere gidebilmek, kendi kurallarını koymak, saygı görmek, özgür olmak*” gibi açıklamalar bağımsızlık ve ekonomik özgürlük isteklerine vurgu yapmaktadır. Bu durum Holt’un (2000) hapisane metaforuyla açıklanabilir. Holt (2000), Çocukluktan Kaçış adlı kitabında çocukluğu, hapisane metaforu ile açıklar ve çocukların yetişkinler tarafından küçük, zayıf görüldüğünü ve çocukluğun, dünyanın sertliği ile baş edecek hale gelene kadar dışarının merhametsizliğinden korunacakları bir yer olarak görüldüğünü ifade eder. Birçok çocuk, çocukluğu bir hapisane olarak yaşarlar. Büyüdükleri zaman; özgür olabileceklerini, istediği yere gidebileceklerini, kurallarını kendi koyabileceklerini ifade eden çocukların, Holt (2000) gibi, çocukluğu özgürlüğün kısıtlandığı bir zaman dilimi (hapisane) olarak görmüş olabileceklerini düşündürmektedir. Hapishaneden kaçış ya da cezasını doldurmak (Holt, çocukluktan kaçış ifadesiyle vurgulamaktadır) büyümek anlamına gelmektedir. Çocukların, çocuklukta kısıtlanmış bir yaşam sürmeleri, ekonomik özgürlükle birlikte diğer özgürlüklerini elde edecekleri düşüncesiyle bir an evvel yetişkin olmayı beklediklerinin ve yetişkinlikte bağımsız bir yaşam sürecekleri heyecanının bir göstergesi olduğu düşünülebilir.

“Çocuk Olmak” temasında, çocuk olmanın avantajları ve çocukların yapıp büyüklerin yapamadıkları durumlar çocukların bakış açısıyla betimlenmeye çalışılmıştır. Çocuklar; çocuk olmanın avantajlarını “*oyun oynamak, eğlenmek, her istediğinin yapılması, daha çok sevmek, işe gitmemek, para kazanmak zorunda olmamak, hoş görülmek*” şeklinde ifade etmişlerdir. BM ÇHS’nin 31. Maddesinde, boş zamanları değerlendirme ve oyun hakkı ele alınmıştır (BM ÇHK, 1995) ve çocuklar, çocuk olmanın en büyük avantajının oyun oynamak olduğunu düşünmektedir. Çocukların oyun oynamayı aynı zamanda çocukların yapıp büyüklerin yapamadıkları durumlar arasında ilk sırada saydıkları görülmüştür. Madge (2006) tarafından yapılan araştırmada da çocuklar; çocukluğun en güzel yanının oyun oynamak ve eğlenmek olduğunu belirtmişlerdir. Bellamy (2005) de benzer şekilde çocukluğu; yetişkinlerinkinden farklı oyun oynanabilecek bir ortam olarak görmektedir. Oyun oynamak; çocukluğun avantajı ve yetişkinlikten farkı olarak görülse de, okulun çok zaman alması, ödevlerin çok olması ve dışarı çıkmalarına izin verilmemesi gibi dile getirdikleri sorunlar da, bu haklarını istedikleri gibi kullanamadıkları düşüncesini akla getirmektedir. Oktay ve Kumbaroğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada da çocukların evde ve okul ortamında bulunma derecesi en düşük olan haklarından birinin oyun oynamak olduğunu düşündükleri görülmüştür. Ersoy (2011) tarafından yapılan çalışmada, en çok oyun ve eğlence hakkında sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Serbest (2015) tarafından yapılan çalışmada çocuklar, okullarından ve ödevlerinden vakit buldukça oyun ve eğlence faaliyetlerine katılabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışmadaki çocuklar çocuk olmanın avantajlarını oyun oynamak ve eğlenmekle ilişkilendiriyor olsalar da, Elkind’a (1999) göre çocuklar akademik başarı kaygısıyla, ders dışı aktivitelere yeterince zaman ayıramadıkları yönündeki görüşü de çalışma bulgularımızı destekler yöndedir.

Araştırmada çocukların bir kısmı aynı zamanda çocuk oldukları için daha çok seveceklerini ve yaptıkları hatalarda da daha anlayışla karşılanacaklarını düşünmektedir. Çocukların da vurguladığı gibi, yetişkinler çocukları daha sevimli, şirin bulurlar ve daha sevgi dolu yaklaşırlar. Yapılan çalışmalarda da, yetişkinlerin çocukluğa atfettikleri sıfatlar arasında sevimli ve şirin sıfatları üst sıralarda yer almaktadır (Kunt-Bulut, 2015). Çocukların bu cevapları, yetişkinler tarafından nasıl algılandıklarının farkında olduklarını ve bu durumu bir avantaj olarak gördüklerini düşündürmektedir.

Çocuklara neleri yapıp neleri yapamadıkları sorulduğunda, çocuk olarak yapamadıklarını “*oy kullanmak, avimde gezmek, araba sürmek, tek başına dışarı çıkmak, işe gitmek, ders çalışmamak, para kazanmak*” şeklinde, yapabildiklerini ise “*oyun oynamak, hayal kurmak, futbol oynamak, eğlenmek, kitap okumak*” olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmadaki çocukların; çocuk olarak yapamadıkları durumlarla, büyüdükleri zaman hayatlarında farklı olmasını istedikleri durumlara verdikleri cevaplar paralellik göstermektedir.

Bu durumun nedeni çocukların şu an yapmak isteyip yapamadıklarına, yetişkin olunca ulaşılabileceklerini ümit etmeleri olabilir. Madge'in (2006) araştırmasındaki çocuklar da, bu çalışmada ki bulgulara benzer olarak çocuk olmanın en kötü yanının istedikleri zaman dışarıya çıkamamak, ders çalışmak, meslek sahibi olmak şeklinde ifade etmiş ve yetişkin olunca bunlara sahip olabileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir.

"Sorunlar" temasında çocuk olarak yaşadıkları sorunların neler olduğu sorulan çocuklar; "ödevlerin çok olması, ailenin verdiği görevler, fiziksel yaralanma, büyüklerin kızması, arkadaşlarla yaşanan sorunlar, çocuk olarak görülme, dinlenilmemek" cevaplarını vermişlerdir. Bu kategorideki cevaplar, büyümek isteme nedenleriyle ve hayatlarında değiştirmek istedikleri durumlarla paralellik göstermektedir. "Meslek sahibi olmak, çocuk olarak görülme, dinlenilmemek, dışarı çıkamamak, ödevlerin çok olması" cevapları hem büyümek hem de sorunlar temasında dile getirilmiştir. Bu ortak cevaplar çocukların yaşadıklarını düşündükleri sorunlar yüzünden büyümek istediklerini düşündürmektedir.

Sorun olarak belirttikleri ödevlerin çok olması bulgusuna benzer olarak Serbest (2015) tarafından yapılan çalışmada da çocukların ödevlerinin çokluğundan rahatsız oldukları görülmüştür. Çalışmadaki bazı çocuklar; eğer olanakları olsa okul, öğretmen ve başarı düzeylerini değiştirmek istediklerini ve fikirlerinin sorulmamasını vurgulamaktadırlar. Görüldüğü üzere çocukların, hayatlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri durumlara verdikleri cevaplar, çocuk olarak yaşadıkları sorunlara paraleldir. Çocukların cevapları, Holt'un (2000) 'çocuklar aslında sadece büyüklerden çocuk değil birey muamelesi görmek isterler' fikriyle paralellik göstermektedir. Mamur-Işıkcı (2013) tarafından yapılan çalışmada da çocuklar; yaşları nedeniyle kendilerinin varlıklarının önemsenmediğini, öğretmenlerin davranışlarından rahatsız olduklarını, fikirlerine değer verilmediğini ifade etmişlerdir. Ancak okul gibi çevrelerde çocuğun sürekli sınırlanması ve itaat etmeye zorlanması, çocuğun bağımlı bireyler olmalarına yol açar (Erikson; aktaran Hart, 2016, s. 29). Erikson'a benzer şekilde düşünen Gopnik'e (2015, s. 21) göre de yetişkinler çocukluklarının nihai ürünleridir.

Çocuğun katılım hakkı, çocuğun ailede ve toplumda aktif olarak yer almasını sağlamaya yönelik haklardır ve ÇHS'nin 12., 13., 14. ve 15. Maddelerinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi bu maddeler ışığında, taraf devletlere çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için çaba göstermeleri, bu amaçla yasalara kurallar koymaları, bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almaları önerisinde bulunmaktadır (Hodgkin ve Newell, 2002; BM ÇHK, 2009). Ancak 'Katılım Hakkı Teması' incelendiğinde, hayatlarının her alanında katılım haklarının olduğunu düşünen çocuklar olsa da, bazı çocukların kendi hayatlarıyla ilgili konularda bile katılım haklarının olmadığını düşündükleri görülmüştür. Çocukların bir bölümü kendileriyle ilgili durumlarda söz haklarının olmadığını belirtmişlerdir. Bu verilere paralel olarak Oktay ve Kumbaroğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada da çocuklar; evde ve okulda katılım haklarının bulunma durumuna en düşük puanları vermişlerdir. Dönertaş ve Aksel'in (2011) çalışmasında, çocuklar kendileriyle ilgili kararları kimin aldığı sorusuna %1.3 oranında kendilerinin ve %23.8 oranında ise anne ve babalarıyla birlikte yanıtını vermişlerdir. Mamur-Işıkcı (2013) tarafından yapılan çalışmada da çocuklar; kendilerini ilgilendiren kararlara katılma haklarına saygı duyulmadığını belirtmişlerdir. Butler, Robinson ve Scanlan (2005) tarafından yapılan çalışmada da çocukların kendileriyle ilgili konularda daha çok söz hakları olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum çocukların kendi hayatlarına katılım haklarının Hart'ın (1992) tanımladığı katılım basamaklarından "göstermelik katılım" basamağında kaldığını düşündürmektedir. Bu basamaktaki katılım görünüşte kalmaktadır ve çocukların isteklerinin ya da düşüncelerinin bir önemi yoktur. Çocukların kararlarını sormamak ya da sorduğunda da çocuğun yaşamıyla ilgili daha "zararsız(!)" konularda görüşlerinin dikkate alınması, aslında çocuğun kendi yaşamının öznesi olmaktan uzak olduğunu göstermektedir (BM ÇHK, 2009). Çocukların kendi hayatlarına katılımının önündeki engelin sebebi, yeterince olgun olmadıkları, kendileri için neyin doğru olduğunu bilmedikleri, koşulları doğru bir şekilde algılayıp değerlendiremeyecekleri şeklindeki yetişkin algısıdır (Edwards, 1996). Çocukları yetersiz gören bu algı, çocuğun yüksek yararına karar verebilecek kişilerin sadece yetişkinler olarak görülmesine yol açmaktadır. Özellikle konunun önemi arttıkça, yetişkinler

çocuğa sormaktan kaçınılmaktadırlar. Oysa çocuğun yüksek yararı gözetilirken, çocuğun görüşlerine saygı duyulmalı ve görüşlerini özgürce ifade etmesi desteklenerek kendi hayatında etkin rol alması desteklenmelidir (BM ÇHK, 2013). Ozansoy (1999) kendi hayatlarında etkin rol almasına izin verilmeyen çocukları “öznesini arayan nesnelere” olarak nitelendirerek, çocukların kendi hayatlarının öznesi olamadıklarını vurgulamıştır. Örneğin Davey’in (2008) çalışmasında, çocukların fikirlerinin sorulduğu konuların kendi hayatlarını ilgilendiren kararlarda pasif konumda kaldıkları; daha çok hangi yemeğin yeneceği ya da hangi televizyon programının izleneceği gibi günlük kararlarda söz haklarının olduğu görülmüştür. Davey’in (2008) çalışmasına benzer olarak, bu çalışmadaki çocuklar da, alınan kararların kendi hayatlarını etkilemeyecek; daha çok kendilerine alınacak kıyafet gibi konularda fikirlerinin alındığını ifade etmişlerdir. Hatta üzücü bir şekilde, kıyafetlerini bile seçemeyen çocuklar bulunmaktadır.

Çalışmada “Demokraside herkesin görüşleri alınmalıdır ama bizim alınmıyor.” diye düşünen çocukların da, bu haklarının bilincinde olduğu ancak haklarını kullanamayarak, pasif konumda kaldıklarının farkında oldukları görülmektedir. Çocukların, hangi okula gideceği konusunda bile “büyüklerin işine karışma” tepkisiyle karşılaşmaları; kendi hayatlarıyla ilgili konularda tamamen pasif kaldıklarını düşündürmektedir. Oysa çocukların topluma katılımcı olmayı öğrendiği ilk çevre ailedir. Ailedeki iletişim ve etkileşim, çocuğun aile ortamındaki statüsünü ve sahip olduğu hakları belirlemektedir (Bronfenbrenner, 1961). İyi bir iletişim ve yaşantı ortamı içinde büyümeyen çocuklar, ailenin isteklerinin pasif yansıtıcıları olan bireyler olarak yetişeceklerdir (Akyüz, 2012).

Çocuklar fikirlerini söyleyebildikleri konuları “benimle ilgili konularda, çoğunda, her konuda, dışarı çıkmak konusunda, hayatımızı etkilemeyecek konularda” şeklinde ifade etmişlerdir. ÇHS’nin 12. maddesi çocuklara, kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme ve dinlenilme hakkını vermiştir. Her konuda görüşlerini serbestçe ifade edebildiğini belirten çocukların olması sevindirici olmakla birlikte, görüşülen çocuk sayısı içindeki azlığı dikkat çekmektedir. Çocukların bir kısmı; kendi hayatını ve ailelerinin hayatını pek etkilemeyecek seçimlerde söz haklarının olduğunu belirtmesi, çocuğun dinlenilme hakkının teslim edilmediği anlamına gelebilir. Akyol (2011) tarafından yapılan araştırmada; çocukların kendileri ile ilgili karar verme sürecinde daha aktif olmaları doğrultusunda bir yönelimin geliştiği fakat geleneksel yaklaşımın devam etmekte olduğu ve bunun sonucu olarak çocukların görüşlerinin yeteri kadar dikkate alınmadığı belirlenmiştir. Johnny’ye (2006) göre bu durumun sebebi, geçmişte çocuğun savunmasız, masum ve bağımlı olduğu düşüncesinin izlerinin hala devam etmesidir. Geçmişten günümüze bu çocuk imgesi bir nebze gelişse de, çocuklukla ilgili uygulamalar hala masum ve zayıf çocuk imajını vurgulamaktadır ve bugünün çocuklarının “katılımcı yurttaş” olarak görülmesini engellemektedir (Johnny, 2006; Stasiulis, 2002).

Çocuklar hiç fikirlerinin sorulmadıkları konuları ise “kendileriyle ilgili olmayan konular, yapılan yemekler, gezmeye gidilecek yer, evle ilgili konular, arkadaş seçimi, çocukların düşünemeyeceği konular” şeklinde ifade etmişlerdir. İki çocuğun kendilerine güvenlerinin yüksek olması beklenen bu yaş grubunda, “çocukların düşünemeyeceği konular” şeklinde bir düşüncelerinin olması, yetenekleriyle ilgili inançsızlıklarına işaret ediyor olabilir. Bu durum geleneksel çocuk yetiştirme stillerinden otoriter anne babanın biat kültürü anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Fikirlerinin sorulmadığı konulara topluca baktığımızda ise, aslında çocukların hayatlarının öznesi olmaktan çok uzakta olduğu görülmektedir. Çocuğun katıldığı yaşantıların şeffaf ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili ve çocuk dostu olma kriterlerini içermesi gerekmektedir (BM ÇHK, 2009). Ancak çocukların görüşlerinin sorulmaması ve dikkate alınmaması, bu niteliklerin çoğunun ihlali anlamına gelmektedir. Çocuklar, yetişkinlerin kendilerine sormadan karar verdiklerini ve sonrasında göstermelik olarak fikirlerini sorduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, çocukların kendi hayatlarına katılımının göstermelik katılım basamağında kaldığına işaret etmektedir. Çocuklar fikirlerinin sorulmama nedenlerini; “ihtiyaçları olmadığı için, anlayamayacağımızı düşünmeleri, çocuk olduğum için” şeklinde sıralamaktadırlar. Çocukların bu ifadeleri çocukların ne kadar pasif konumda kaldıklarını ve kendilerini yetersiz olarak algıladıklarını düşündürmektedir. Fikirlerinin sorulmama nedeni yetişkinlerin çocukluğu Sorin’in (2005) kategorilerinden “masum çocuk” ve “eğitime devam eden çocuk” kategorilerinde gördüklerini

düşündürmektedir. Bu anlayışlarda çocuk yetişkinler tarafından; yetersiz, korunmaya muhtaç, bağımlı ve yetişkin tarafından doldurulmayı bekleyen boş bir levha olarak görmektedirler ve çocukluk “yetişkinlik” mertebesine ulaşmak için geçilmesi gereken bir yol olarak düşünülür. Bu anlayışa sahip yetişkinler, çocukların “çocuk oldukları için” anlayamayacaklarını ve çocukların fikirlerine ihtiyaç duymadıklarını düşünmeleri beklenen bir sonuçtur.

Ailelerin arkadaş seçimine karışması, bu çalışmada tek çocuk tarafından dile getirilmiştir. Ancak doğrudan çocukla ilişkili olan nadir konulardan biri olarak düşünülmesi gereken arkadaş seçimi konusuna bile müdahalenin olması, bu durumda çocuğun öz belirleme hakkından çok uzak olduğunu gösteriyor olabilir. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda da ailelerin çocukların arkadaş seçimine karıştıkları ve çocuklarının söz hakkı konusunda farkındalıklarının olmadığı görülmüştür (Dönertaş ve Aksel, 2011; SC, 2010; Spielhofer vd., 2010). Çocuklarla ilgili kararlar onlarla beraber değil onlar adına alınmaktadır. Ancak çocuklarla ilgili konularda, çocuğun yüksek yararı gözetilirken, görüşleri alınmalı ve çocuğun görüşlerine saygı duyulmalıdır (BM ÇHK, 2013). Çocukların; ‘ihtiyaçları olmadığı için’ fikirlerinin sorulmadığını düşünmeleri çocukların kendileriyle ilgili süreçlerden uzak tutulduklarını göstermektedir. Paternalizm anlayışından kaynaklanan bu durumun sonucunda; yetişkinler tarafından çocuklar adına kararlar alınırken, çocuklar kendilerini susturulmuş ve göz ardı edilmiş hissedeceklerdir (James, 2007). Ozansoy’a (1999) göre, bu durum çocuğun hayatını; biat eden konumunda geçirmesine sebep olacaktır.

James, Jenks ve Prout’a (1998) göre sosyolojinin “yeni çocukluk çalışmaları” ile birlikte “çocuk” sadece pasif bir şekilde yetişkinlerin beklenti ve taleplerine cevap veren bir varlık olarak değil, kendi hakları ve toplumsal yaşama bağımsız katkıları olan “sosyal aktörler” olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak çocukların cevapları geçmişteki bağımlı ve savunmasız çocuk imajının izlerinin hala çocukların yaşamlarını etkilediğini göstermektedir. Bu etkiler altında olan çocuklar; kendi hayatlarının sosyal aktörleri olmaktan çok uzak olan; hayatlarında pasif konumda kalarak itaat eden, kararlara uyan, ancak gelecekte bağımsız bir birey olmayı ümit eden varlıklardır. Ancak çocukları toplumların geleceği olarak düşünürken, Freire’nin (2016) “baskı görenlerin, baskı uygulayanlara dönüşmesi” sözündeki tehlikenin bilincinde olunmalıdır. Geleceğin vatandaşları olan bugünün çocuklarından, kendi hayatlarındaki katılımlarının engellenmesi, bağımsız bir birey olmalarının önündeki en büyük engeldir ve gelecek kuşaklara nasıl davranacakları bugün çocuklara nasıl davranıldığı ile ilgili olabilir. Psikolojide içsel çalışma modelleri olarak adlandırılan bu döngü, kişilerin kendi çocukluk deneyimleriyle ilgilidir (Berk, 2016, s. 272). Kendi çocukluğumuzu görme biçimimiz, çocuklarımızı nasıl yetiştireceğimiz üzerinde oldukça etkilidir (Main, 2000). Bu nedenle çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda aktif katılımları sağlanmalı ve kendine güvenen, hayatlarındaki bütün süreçlerde kendi kararlarını alabilecek bireyler olmaları desteklenmelidir. Yetişkinler çocukların kendi başarılarına hareket etmeleri konusundaki yeteneklerini desteklerken, olgun yetişkinler olabilmeleri için kendi kendilerine daha çok karar vermeleri gerektiğini unutmamalıdır (Hart, 2016, s. 16).

Yetişkin algısıyla “altın çağ” olarak anılan “çocukluk” dönemini ve “geleceğimiz(!)” olan çocukları anlamak, çocukların beklentilerinin neler olduğu ve çocukluğa bakış açısının nasıl olduğu keşfedilmeden mümkün olmayacaktır. Çocukların hayatıyla ilgili olumsuz düşüncelere sahip olan Pavese (2012, s. 364) çocuklukla ilgili düşüncelerini “Çocuk olmanın hiç bir güzel yanı yoktur: Yaşlandığımız zaman çocuk olduğumuz günleri hatırlamaktır güzel olan” şeklinde açıklamıştır. Çocukluk hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan tek kişi Pavese değildir. Firestone’a (1979) göre de çocukluk; “bir yandan bedensel ve ekonomik bağımlılıklarla sınırlanmış, öte yandan cinsel, eğitsel ve aileden kaynaklanan baskılarla karartılmış bir cehennemdir.” Yetişkinler olarak çocukluk dönemini “altın çağ” olarak mı anımsamamız gerektiğini yoksa Holt, Pavese ve Firestone gibi çocukluğun hiçbir güzel yanı olmadığını mı düşünmemiz gerektiğini anlamak, ancak çocukların deneyimlerini anlamamızla mümkündür. Bu çalışmaya katılan çocukların cevapları ise, yetişkinlerin davranış şekilleriyle bağlantılı olarak çocukluk döneminin altın bir çağ olmadığını vurgulamaktadır. Pavese (2012) gibi, çocukluk döneminin hiçbir güzel yanı olmadığı düşünülmesi de, hayatlarında “öznelerini arayan nesnelere” (Ozansoy, 1999) olarak kaldıkları izlenimini uyandırmıştır. Büyüyünce patron olmak ve kendi kurallarını koymak isteyen

çocuklar, katılım hakları çiğnenmeyen, aktif yurttaşlar olmayı beklemektedirler. Ancak paternalizm anlayışına ya da masum çocuk kategorisindeki yetersiz çocuk imajına sahip yetişkinlerin algıları değiştirilmeden, katılımcı çocuk basamağına ulaşmaları beklenemez.

Çocukluk anlayışımızın katılımcı çocuk anlayışına doğru evrilebilmesi, alan yazında “çocukluk coğrafyaları” adı verilen çocukluk bağlamının (aile, okul, kültür, iklim ve diğer tüm koşullar-çocuğun bağlamı) birlikte ele alınmasıyla mümkün olabilecektir (Elsley, 2004; McKendrick, 2000; Morrow, 2011). Bu görüş aynı zamanda çocuk için bugün ki yaşamının, gelecekte yaşamı kadar önemli olduğunu da vurgulamaktadır (Elsley, 2004).

Tüm kategori ve temalar göz önüne alındığında; büyümek kategorisinden; “genel olarak çocukların büyümek isteme nedenleri”, “kendisinin bir çocuk olarak büyümek isteyip istemediği”, sorunlar temasında “çocuk olarak yaşadıkları sorunlar” ve “hayatlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri durumlar” kategorilerine ek olarak katılım temasının bütün kategorileri birlikte ele alındığında ortak bir fikre varmak mümkün olabilir. Tüm bu tema ve kategorilerde, çocukların genel olarak görüşlerinin alınmadığı, çocuk olarak saygı duyulmadıkları yönünde ifadelerinin olduğu görülmektedir. Bu Genel Yorum No. 12 de de belirtildiği üzere çocukların katılım hakkı önündeki yetişkinler tarafından çocukların pasif konumda tutulması, kendi hayatlarıyla ilgili görüşlerinin olamayacağı, yetişkinlerin onları düşünen bireyler olarak onlar için en doğru kararı verebilecek kişiler olduğu yönündeki geleneksel görüşü temsil ettiği düşünülebilir. Çocuğun yüksek yararı ile ilgili olarak komite tarafından açıklanan genel yorumda da bu sorunlar benzer şekilde dile getirilmiştir. Çocukların yetişkinlerin “çocuk olduğum için düşünemeyeceğimi düşünüyorlar” şeklindeki ifadeleri, hem yetişkinlerin tutumlarını hem de çocukların bu durumun farkında olduklarını göstermektedir.

Öneriler

Çocukluk hakkındaki en gerçekçi veri kaynağı çocukların kendisidir. Bu nedenle bundan sonraki araştırmacıların da çocukluk sosyolojisi hakkındaki çalışmalarda, çocuklarla görüşmeler yapmaları ve bilgileri ilk kaynaktan elde etmeleri önerilmektedir. Ancak, çocuklarla yapılan bütün araştırmalarda olduğu gibi, çocuklara özgü yollar seçilmeli ve araştırma süreci boyunca birey olarak çocuklara saygı duyulmalıdır.

Çocuğun aile çevresi, okul ve tüm ortamlarda çocukların kendi yaşamlarının öznesi olmaları anlamına gelen katılım deneyimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuklarla ilgili araştırmalar ve onlar için geliştirilecek hizmet modelleri ve politikalarda, çocukların aktif katılımları sağlanmalı ve çocuklar, kendine özgü ilgileri, düşünceleri ve görüşleri olan bireyler olarak değerlendirilmelidir.

Çocuklarla çalışan bütün meslek elemanları, anne babalar ve tüm ilgililer için çocukluğa bakış açısının katılımcı çocuk niteliğine dönüşebilmesi için, hizmet içi eğitim programları ve aile eğitim programlarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Toplumun bu yöndeki bilincinin çocukların masumluğu ve büyüyünce yetişkin olacak yarım bireyler olduğu yönündeki kısıtlı görüşlerinin daha katılımcı çocuğa dönüşebilmesi için kamu spotları gibi toplumu bilinçlendirme amaçlı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ebeveynlerin çocukluklarının ebeveynlik davranışlarına etkilemesi döngüsü üzerinde durulmalı, ebeveynlerin çocukluklarına ilişkin içsel çalışma modellerinin farkına varmalarına yönelik bilinç arttırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akyol, S. (2011). Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme çerçevesinde çocuğun görüşlerine saygı ilkesi (varlığının sahibi olan çocuk). *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* içinde (s. 183-188). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Archard, D. (2004). *Children rights and childhood* (2. bs.) London: Routledge.
- Atılğan, A. ve Ümit Atılğan, E. (2009). *Çocuk hakları paradigması ve çocuk ceza yargılamasına hâkim olan ilkeler açısından Türkiye'deki düzenleme ve uygulamaların değerlendirilmesi*. Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu Yayınları.
- Avcı, N., Kara, C., Ayhan, S., Güngör, N. ve Kayacık, K. (2014). Investigation of Prospective Teachers' Understanding of Childhood. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 246-252.
- Avcı Çakman, K. (2013). *Gülen sakız ağacı*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Bellamy, C. (2005). Dünya çocuklarının durumu çocukluk tehdit altında. *UNICEF*.
- Berk, L. (2016). Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa (N. Işıkoğlu Erdoğan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. T.C. Resmi Gazete, 22184, 27 Ocak 1995.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2009). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Genel Yorum No: 12, 51. Oturum, Cenevre.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2013). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Genel Yorum No: 17, 62. Oturum, 14 Mayıs-1 Şubat 2013, Cenevre.
- Burke, T. (2010). *Listen and Change: An introductory guide to the participation rights of children and young people* (2. bs.). Participation Works.
- Butler, I., Robinson, M. ve Scanlan, L. (2005). *Children and decision-making*. National Children's Bureau.
- Bronfenbrenner, U. (1961). The changing American child. A speculative analysis 1. *Journal of Social Issues*, 17(1), 6-18.
- Children's Commissioner. (16 Temmuz 2006). Nearly half of young people feel they are not given enough respect. Office of the Children's Commissioner.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri (Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları)* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Darbyshire, P. (2000). Guest Editorial: From Research on Children to Research with Children. *Neonatal, Paediatric and Child Health Nursing*, 3(1), 2-3.
- Darbyshire, P., Schiller, W. ve MacDougall, C. (2005). Extending new paradigm childhood research: meeting the challenges of including younger children. *Early Child Development and Care*, 175(6), 467-472.
- Davey, C. (2008). *What do they know? Investigating the human rights concerns of children and young people living in England*. Children's Rights Alliance for England.
- Department of Children and Youth Affairs. (2015). *Children and young people's experiences of participation in decision-making at home, in schools and in their communities*.
- Dönertaş, M. ve Aksel, Ş. E. (2011). Çocuğun katılım hakkına yönelik bir eğitim denemesi. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* içinde (s. 209-222). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Edwards, M. (1996). *Institutionalising children's participation in development, Participatory Learning and Action Notes*, 25. London: International Institute for Environment and Development.
- Einarsdóttir, J. (2007). Research with children: Methodological and ethical challenges. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 197-211.

- Elkind, D. (1999). *Çocuk ve toplum- gelişim ve eğitim üzerine denemeler* (B. Onur ve D. Öngen, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Elsley, S. (2004). Children's experience of public space. *Children & Society*, 18(2), 155-164.
- Ercan, R. (2011). Modern çocukluk paradigması. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3(2), 85-98.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39.
- Fargas-Malet, M., McSherry, D., Larkin, E. ve Robinson, C. (2010). Research with children: Methodological issues and innovative techniques. *Journal of early childhood research*, 8(2), 175-192.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları* (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2016). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu ve E. Özbek, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Firestone, S. (1979). *Cinselliğin diyalektiği, kadın özgürlüğü davası* (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Gallacher, L. A. ve Gallagher, M. (2008). Methodological immaturity in childhood research? Thinking through participatory methods'. *Childhood*, 15(4), 499-516.
- Gopnik, A. (2015). *Filozof bebek* (O. Tuncay, Çev.). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Güvenç, B. (1996). Çocuk ve kültür. *Birinci ulusal çocuk kültürü kongresi içinde* (s. 15-30). Ankara.
- Hamachek, D. E. (1995). Ergen benliğinin psikolojisi ve gelişimi. Adams, J. F. (Ed.), *Ergenliği anlamak, ergen psikolojisinde güncel gelişmeler içinde* (B. Onur, Çev. Ed.) (s. 111-151). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hart, A. R. (1992). *Çocukların katılımı maskotluk'tan yurttaşlığa*. Ankara: UNICEF.
- Hart, A. R. (2016). *Çocukların katılımı* (T. Şener Kılınc, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Heywood, C. (2003). *Baba bana top at!- Batı' da çocukluğun tarihi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hodgkin, R. ve Newell, P. (2002). *Çocuk haklarına dair sözleşme - uygulama el kitabı*. UNICEF.
- Holt, J. (2000). *Çocukluktan kaçış*. İstanbul: Beyaz.
- İnal, K. (1999). Modern çocukluk paradigması. *Kış*, 1999(21), 63-87.
- İnal, K. (2007a). *Modernizm ve çocuk-geleneksel, modern ve postmodern çocukluk imgeleri*. Ankara: Sobil.
- İnal, K. (2007b). *Çocuğun örselenen dünyası*. Ankara: Sobil.
- James, A. (2001). Ethnography in the study of children and childhood. *Handbook of Ethnography*, 246-257.
- James, A. (2007). Giving voice to children's voices: Practices and problems, pitfalls and potentials. *American Anthropologist*, 109(2), 261-272.
- James, A., Jenks, C. ve Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Williston: Teachers College Press.
- James, A. ve Prout, A. (1997). *Constructing and recongtructing childhood*. Londra: Falmer.
- Jenks, C. (2005). *Childhood* (2. bs.). London: Routledge.
- Johnny, L. (2006). Reconceptualising childhood: Children's rights and youth participation in schools. *International Education Journal*, 7(1), 17-25.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Türkiye'de çocuğun değeri, kadının rolü ve doğurganlığı. *Türk Toplumunda Kadın*. Ankara: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Kunt-Bulut, M. (2015). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocukluk anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kunt-Bulut, M. ve Avcı, N. (2016). Çocukluk: Sanal ortamlarda çocukluğa bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2335.
- Locke, J. (1992). *İnsan anlığı üzerine bir deneme* (V. Hacıkadıroğlu, Çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Madge, N. (2006). *Children these days*. Clifton: Policy Press.

- Main, M. (2000). The organized categories of infant, child, and adult attachment: Flexible vs. inflexible attention under attachment-related stress. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 48(4), 1055-1096.
- Mamur-Işıkcı, Y. (2013). *Çocuk gözüyle Türkiye’de çocuk hakları sorunu*. İstanbul: Hegem Yayınları.
- Marshall, D. (1999). The construction of children as an object of international relations: The declaration of children's rights and the child welfare committee of league of nations, 1900-1924. *The International Journal of Children's Rights*, 7(2), 103-148.
- McKendrick, J. H. (2000). The geography of children: An annotated bibliography. *Childhood*, 7(3), 359-387.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Akgül ve A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Morrow, V. (2011). *Understanding children and childhood*. Centre for Children and Young People Background Briefing Series, No. 1.
- Oakley, A. (1994). Women and children first and last: Parallels and differences between children's and women's studies. B. Mayall (Ed.), *Children's childhoods observed and experienced* içinde (s. 13-32). London: The Falmer Press.
- Oktay, A. ve Kumbaroğlu, N. (2011). Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* içinde (s. 293-302). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge.
- Ozansoy, C. (1999). Öznesini arayan nesnelere: Çocuk ve çocuk hakları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 12.
- Pavese, C. (2012). *Yaşama uğraşı, günlükler (1935-1950)* (C. Çapan, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pople, L. (2008). *The good childhood inquiry: Family – a summary of themes emerging from children and young people's evidence*. London: The Children's Society.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yokoluşu* (K. İnal, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Punch, S. (2002). Research with children: The same or different from research with adults?. *Childhood*, 9(3), 321-341.
- Oktay, A. ve Kumbaroğlu, N. (2011). Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* içinde (s. 365-379). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G. ve Wintersberger, H. (1994). *Childhood matters: Social theory, practice and politics*. Avebury.
- Save the Children. (2010). *Children's right to be heard an effective protection*. Sweden: Save the Children.
- Scott, J. (2000). Children as respondents: the challenge for qualitative researchers. P. Christensen ve A. James (Ed.), *Research with children: perspectives and practices* içinde (s. 98-119). London: Falmer Press.
- Serbest, S. (2015). *9-13 yaş çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin görüşlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Sorin, R. (2005). Changing images of childhood-reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1, 12-21.
- Sözer, M. (2003). Çocukluk ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 179-185.

- Spielhofer, T., Golden, S., Evans, K., Marshall, H., Mundy, E., Pomati, M. ve Styles, B. (2010). *Barriers to participation in education and training*. <http://dera.ioe.ac.uk/82/1/DFE-RR009.pdf> adresinden eriřildi.
- Stasiulis, D. (2002). The active child citizen: Lessons from Canadian policy and the children's movement. *Citizenship Studies*, 6(4), 507-538.
- Tan, M. (1989). Çaęlar boyu çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi Dergisi*, 23(2), 71-88.
- UNICEF. (2011). Türkiye'de çocukların durum raporu. <http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf> adresinden eriřildi.
- Van den Berg, J. H. (1961). *The changing nature of man*. New York: Norton.
- Woodhead, M. (1997). Psychology and the cultural construction of children's needs. *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*, 63-84.
- Woodrow, C. (1999). Revisiting images of the child in early childhood education: Reflections and considerations. *Australian Journal of Early Childhood*, 24(4), 7-12.